

Sisekaitseakadeemia

Sisejulgeoleku instituut

Annabel Ruusmaa

**ISLAMIÄÄRMUSLIKE NARRATIIVIDE ANALÜÜS
ISLAM.PRI.EE MATERJALIDES**

Magistritöö

Juhendaja:

Oksana Belova-Dalton, PhD

Tallinn 2024

ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2024
Töö pealkiri eesti keeles: Islamiäärmuslike narratiivide analüüs islam.pri.ee materjalides. Töö pealkiri võõrkeeles: Analysis of Islamic extremist narratives in islam.pri.ee materials	
<p>Lühikokkuvõte: Magistritöö on koostatud eesti keeles koos võõrkeelse kokkuvõttega inglisekeeles. Magistritöö on 80 leheküljel. Andmete illustreerimiseks on kasutatud kolme tabelit. Magistritöös kasutati kokku 94 erinevat allikat.</p> <p>Magistritöös on püsitud uurimisprobleem küsimusena, millised islamiäärmusliku propaganda narratiivid esinevad islam.pri.ee veebimaterjalides ning uurimisprobleemile vastamiseks on püstitatud kaks uurimisküsimust: millised islamiäärmusliku propaganda ilmingud esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitatavas sisus; millised narratiivid esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitatavas sisus ning kas neis esineb islamiäärmusliku propaganda narratiivide ilminguid. Töö eesmärgiks on välja selgitada tekstide analüüsivõime tulemusel islam.pri.ee materjalides esinevad islamiäärmusliku propaganda ilmingud ja narratiivid ning nende narratiivide võimalik seos islamiäärmuslike narratiividega.</p> <p>Empiirilise uuringu uurimisstrateegiaks on Faircloughi kolmetasandiline kriitiline diskursusanalüüs. Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade töö teoreetilisest taustast. Teises peatükis kirjeldatakse meetodikat ja tehakse tekstide kriitilist diskursusanalüüsi ning seejärel tehakse järeldusi ja ettepanekuid.</p>	
Võtmesõnad: islamiäärmuslus, propaganda, islamiäärmuslikud narratiivid, ISIS, islam.pri.ee	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Islamic extremism, propaganda, Islamic extremism narratives, ISIS, islam.pri.ee	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Annabel Ruusmaa Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.	
Allkiri:	Kommentaar (soovi korral):
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Kasjuhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor / instituudi juhataja:	Allkiri:

SISUKORD

SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	9
1.1. Islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide mõisteid.....	9
1.1.1. Islamiäärmusluse definitsioon.....	9
1.1.2. Propaganda mõiste.....	12
1.1.2.1. ISIS ja selle propaganda.....	14
1.1.3. Narratiivide mõiste.....	20
1.2. Islamiäärmuslikud narratiivid ja nende tunnused.....	23
1.2.1. Islamiäärmuslike narratiivide tunnused.....	23
1.2.2. Islamiäärmuslikud põhinnarratiivid.....	24
2. ISLAM.PRI.EE MATERJALIDE ANALÜÜS ISLAMIÄÄRMUSLIKE NARRATIIVIDE TUVASTAMISEKS.....	29
2.1. Metoodika ja valim.....	29
2.2. Tekstide kriitiline diskursusanalüüs.....	31
2.2.1. Islam, džihad ja terrorism.....	33
2.2.2. Moslemite käitumisõpetus ja inimõigused.....	43
2.2.3. Teiste rasside ja naiste kohtlemine.....	48
2.3. Järeldused ja ettepanekud.....	55
KOKKUVÕTE.....	65
SUMMARY.....	69
KASUTATUD ALLIKAD.....	72

SISSEJUHATUS

Euroopa rahvastik moodustab umbes 10 protsenti maailma elanikkonnast ja umbes 5 protsenti Euroopa elanikkonnast on moslemid. Riikides elavad moslemikogukonnad ja Euroopa poliitika võivad tõmmata välisriikide tähelepanu ja suurendada nende sekkumist Euroopa poliitilisse otsustusprotsessi. Näiteks Saudi Araabia Kuningriigi rahastusega mošeede ehitamiseks ja vahhabismi levikuga on Euroopas kaasnenud Saudi Araabia kasvav mõju siseasjadele. Islamivastased erakonnad on leidnud ühiskonnas toetust paljudes Euroopa riikides erinevate migratsioonikriiside tõttu. Olukorda on halvendanud ka rida terrorirünnakuid, mille on korraldanud islamiäärmuslased Ühendkuningriigis, Belgias, Prantsusmaal ja Saksamaal. See on avaldanud Euroopa valitsustele survet tugevdama julgeolekumeetmeid ja tegelema rahulolematu kohaliku elanikkonnaga. (Rostan & Rostan, 2019, pp. 123–125, 142)

Euroopa jaoks on samuti tõsiseks väljakutseks see, et Belgiast, Prantsusmaalt, Ühendkuningriigist, Saksamaalt ja Rootsist on arvestatav number Euroopa noori läinud Süüriasse võitlema ISIS-e poolt. Kõigist Euroopa riikidest oli Belgias ja Prantsusmaal suurim noorte välisvõitlejate kontingent ISIS-e koosseisus ning radikaliseerunud noorte või islamiäärmuslike rühmituste kohalikud võrgustikud. ISIS-el poleks õnnestunud väidetavalt Pariisis läbi viia tohutult keerulist operatsiooni, mis hõlmas seitset enesetaputerroristi, ilma et tal oleks Prantsusmaal ja Belgias kanda kinnitada. Rünnakud Pariisis, milles osalesid noored Belgia ja Prantsuse islamiäärmuslased, näitavad selgelt mõnede Euroopa noorte haavatavust ISIS-e terava sõnumi suhtes, mis kutsub ülesse tapma neid ümbritsevaid inimesi. (Gerges, 2016, p. 230) Islamiäärmuslikud üksikründajad tekitavad endiselt suurt muret, kuna näiteks Saksamaal Hamburgis vahistati 2021. aasta augustis 20-aastane Saksa kodanik, kes üritas relvi osta. Ta oli osa radikaalsest islamiäärmuslikust võrgustikust Hamburgis ja uurimised on näidanud, et ta plaanis tõenäoliselt rünnakut. (Europol, 2022. p. 26)

Meie sajandit iseloomustavad tehnoloogilised edusammud on soodustanud kuritegelike ja terroristlike võrgustike levikut kogu maailmas, ületades riigipiire oma ideede ja tegevustega. Rahvusvahelised terroristlikud organisatsioonid, luues sidemeid teiste valitsusväliste osalejatega ja ideoloogilise iseloomuga organiseeritud võrgustikega, on välja töötanud uusi strateegiaid ja võimalusi. (Calleja, 2021, p. 4) Vanas stiilis värbamine tugineb peamiselt näost näkku suhtlemisele, mis toimub eakaaslaste rühmades ja põhineb tavaliselt olemasolevatel suhetel ja jagatud sotsiaalsel taustal – näiteks kool, naabruskond, kirik või perekond. Kuid viimastel aastakümnetel on terroristlike rühmituste dünaamika märkimisväärselt arenenud, keskendudes indiviididele, kes radikaliseeruvad läbi sotsiaalmeedia ning hakkavad toetama terroristlike ideoloogiaid. (Brzuszkiewicz, 2018, p. 147; Hollewell & Longpré, 2021, p. 11)

Mitte ainult värbamine pole mõjutatud tehnoloogilistest arengutest, vaid on mõjutatud ka äärmuslik propaganda, sealhulgas islamiäärmuslik propaganda. Kogu tehnoloogiline areng on teinud äärmuslastele propaganda viimise erinevate inimesteni hõlpsamaks ning sihtgrupid erinevatest maailmakohtadest saavad sellele ligi. Kuigi propaganda on kaasas käinud iga poliitiliste või religioossete muutustega inimkonna ajaloos, on internet suures osas laiendanud propaganda geograafilist haaret, mis hõlbustab juurdepääsu ülemaailmsele vaatajaskonnale. Eelkõige on islamiäärmuslased ja seejärel paremäärmuslased avastanud internetipõhise propaganda eelised, tuginedes mitmesugusele veebipõhisele propagandameediale, mille eesmärk on uute järgijate värbamine ja mobiliseerimine. (Rieger *et al.*, 2020, p. 281) Seega alustasid Youtube ja teised tehnoloogiaettevõtted 2017. aastal ülemaailmse terrorismivastase foorumi kaudu suurt pealetungi, mille eesmärk on takistada terroristlike rühmitusi ja vägivaldseid äärmuslasi digiplatvorme ära kasutamast propaganda ja värbamise eesmärkidel (Murthy, 2021, p. 801).

Eestis on terrorismioht jätkuvalt madal, kuid siiski ei saa täielikult välistada terrorirünnakuid. KAPO juhib oma aastaraamatus tähelepanu sellele, kuidas viimase kuue aastaga on islamitaustaga riskiriikidest pärit inimeste Eestisse elama asumise arv neljakordistunud. Lisaks veel on terrorismiga seotud inimesed

hakanud huvi tundma Eesti e-residentsuse vastu – näiteks on nende seas olnud inimesi, keda saab seostada Al-Qaeda, Daeshi, Hizballahi, Talibani ja Moslemi Vennaskonnaga. (Kaitsepolitsei, 2023, lk 36–37, 40) Politsei-ja Piirivalveameti andmetel on antud 7121 tähtajalist elamisluba ajavahemikul 2015–2023 inimestele järgnevatest riikidest: Afganistan, Egiptus, Iraak, Jeemen, Liibanon, Nigeeria, Pakistan, Sudaan, Süüria ja Türgi (Politsei-ja Piirivalveamet).

Statistikaameti Rahva ja Eluruumide loenduse põhjal 2021. aastal on Eestis registreeritud ametlikult 5800 moslemit, kuid reaalsuses võib olla see arv suurem, sest usuküsimusele vastamine rahvaloenduses ei ole kohustuslik (Statistikaamet, 2021). Enamik Eestis olevatest moslemitest elab kas Tallinnas või selle lähiümbruses. Tallinnas paikneb ka moslemikogukonna tugipunkt – Keevise tänaval asub hoone, kus toimuvad reedeseid palvused, koosviibimised, loengud ja muud üritused. Islami kultuurikeskuses korraldavad üritusi Eesti Islami Keskuse või Eesti Islami Koguduse liikmed ning organisatsioonilise kuuluvuseta siinse moslemikogukonna aktiivsed esindajad. (Lepa, 2019, lk 9)

Magistritöö fookuses on islam.pri.ee keskkonna analüüs tuvastamaks islamiäärmuslike narratiivide ja võimalike islamiäärmuslike propaganda ilmingute olemasolu. Islam.pri.ee lehekülge haldavad eestlased, kes on pöördunud islami usku. Selles keskkonnas on välja toodud ka Kultuurikeskus Iqra MTÜ. (Anon., 2024a) Tegemist on MTÜ-ga, mis tegeleb rahvustevahelise austuse ja sõpruse edendamise (E-Ärireister).

Magistritöö **aktuaalsus** seisneb selles, et islamiäärmuslus on tänase päevani üheks suurimaks ohuks kogu maailmas ning ei ole oodata islamiäärmusliku terrorismi ohu kahanemist Euroopas lähiaastatel. Lisaks moslemikogukond Eestis üha enam kasvab ning muutub järjest rohkem etniliselt mitmekesisemaks. Seoses moslemikogukonnaga saab negatiivse aspektina välja tuua seoses uussisserändajatega selle, et neil ei ole suurt taht õppida riigikeelt ega kohaneda riigi kombestikuga. Selle tulemusel ei ole välistatud kogukondade segregatsiooni suurenemine ning seeläbi oht julgeolekule ja avalikule korrale kasvab. (Kaitsepolitsei, 2021, lk 32–33; Kaitsepolitsei, 2024, lk 36). Siseturvalisuse arengukava 2020–2023 toob välja ideoloogilise ja religioosse äärmusluse jätkuva

leviku maailmas ning sagedasemaks muutunud radikaliseerumise internetis, sealhulgas vaenuliku info ulatuslikuma levitamise internetis (Siseministerium, 2021, lk 29).

Sisekaitseakadeemias on tehtud magistritööd teemadel “Iseradikaliseerumine internetipõhise mõjutustegevuse kaudu“, mille raames oli autori eesmärgiks välja selgitada, millised on Eesti moslemikogukonna hoiakud radikaalseerumise suhtes ja kokkupuuted internetis tehtava ISIS-e mõjutustegevusega (Luuk, 2017, lk 9). Islamiäärmuslust on käsitletud 2017. aastal valminud magistritöös “Islamiradikalismi ohtude ennetamise meetmed Eestis“, mille eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid meetmeid rakendavad vastutavad ametkonnad islamiäärmuslusega seotud ohtude ennetamiseks. Magistritöö autor jõudis järeldusele, et Eesti islamikogukond on väike ja rahumeelne. Lisaks tõi autor välja, et kõige suuremaks islamiäärmuslusega seotud ohuks peetakse ühiskonna lõhenemist ja seeläbi Venemaa võimalikku vaenulikku tegevust Eesti suunal. Samuti peetakse tõenäoliseks islamiäärmusluse esiletõusu reaktsioonina paremäärmuslikele ilmingutele ühiskonnas. (Raidla-Puhm, 2017, lk 8, 66–67)

Lisaks sellele on Sisekaitseakadeemias valminud magistritöö teemal „Radikaliseerumise ja vägivaldse ekstremismi riskinäitajad riskihindamisvahendi komponentidena“, mis on fookusega vägivaldse äärmusluse riskihindamisele indiviidi tasandil (Raudsepp, 2020, lk 8). Tallinna Tehnikaülikoolis on kirjutatud magistritöö teemal „Radikaliseerumise juurpõhjused Eesti moslemite lõimumise kontekstis“, mille fookus on Eesti moslemite lõimitusel Eesti ühiskonda (Tammekun, 2018, lk 7).

Magistritöö **uudsus** seisneb selles, et eestikeelse islamiteemalise veebisisu analüüsi tuvastamiseks islamiäärmuslike narratiive pole varasemalt tehtud.

Teemast tulenevalt on magistritöös püstitatud **uurimisprobleem**: Millised islamiäärmusliku propaganda narratiivid esinevad islam.pri.ee veebimaterjalides? Sellest tulenevalt on magistritöös püstitatud kaks **uurimisküsimust**:

1. Millised islamiäärmusliku propaganda ilmingud esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitatavas sisus?

2. Millised narratiivid esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitatavas sisus ning kas neis esineb islamiäärmusliku propaganda narratiivide ilminguid?

Magistritöö **eesmärgiks** on välja selgitada tekstide analüüsimise tulemusel islam.pri.ee materjalides esinevad islamiäärmusliku propaganda ilmingud ja narratiivid ning nende narratiivide võimalik seos islamiäärmuslike narratiividega. Eesmärgi saavutamiseks on magistritöös püstitatud kolm **uurimisülesannet**:

1. Piiritleda teoreetilise kirjanduse ja avalike allikate baasil islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide mõistete sisu ning islamiäärmusliku propaganda iseloomulikud jooned ja islamiäärmuslikud narratiivid.
2. Analüüsida islam.pri.ee keskkonnas levitatavat sisu.
3. Sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning teha järeldusi, milliseid narratiive esines eestikeelsetes islam.pri.ee materjalides ning kas neis esines islamiäärmusliku propaganda narratiivide ilminguid.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks viiakse läbi empiiriline kvalitatiivne uuring (Laherand, 2008, lk 24). Uurimisstrateegiaks on kriitiline diskursusanalüüs (Laherand, 2008, lk 309). Magistritöös keskendutakse islam.pri.ee materjalide tekstianalüüsile. Magistritöös moodustatakse eesmärgipärane valim (Õunapuu, 2014, lk 143), võttes analüüsimiseks potentsiaalsed islamiäärmusliku sisuga eestikeelsed tekstid islam.pri.ee keskkonnas, mis käsitlevad džihaadi, terrorismi, käitumisõpetusi, inimõigusi ja naiste kohtlemist.

Magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks. Esimeses peatükis antakse töö teoreetiline taust ning teooria esimeses osas analüüsitakse islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide definitsioone. Esimese peatüki teises osas tuuakse välja peamised islamiäärmuslikud narratiivid. Magistritöö teises peatükis keskendutakse metodika kirjeldamisele ja magistritöö kvalitatiivsele empiirilisele uuringule, analüüsides islam.pri.ee keskkonnas avaldatud eestikeelseid materjale.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Käesoleva magistritöö teoreetiline peatükk on jaotatud kaheks osaks. Esimeses osas keskendutakse islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide olemusele ja definitsioonidele, sh ISIS-ile ja selle propagandale ning tuuakse välja islamiäärmusliku propaganda iseloomulikud jooned. Teises osas keskendutakse konkreetsemalt islamiäärmuslikele narratiividele ja nende tunnustele ning toetudes erinevatele teaduslikele uuringutele tuuakse välja peamised islamiäärmuslikud narratiivid.

1.1. Islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide mõisteid

1.1.1. Islamiäärmusluse definitsioon

Äärmusluse üheks vormiks on vägivaldne islamiäärmuslus ehk džihadism. Sellist tüüpi islamiäärmuslaste eesmärk üldiselt on asendada liberaalne demokraatlik kord ja muuta sellega seotud põhiseaduslikke põhimõtteid (Europol, 2020, p. 7). Kuid samas 2023. aasta Globaalse Terrorismi Indeksist (*Global Terrorism Index*) lähtudes on näha, et islamiäärmuslased tapavad kõige rohkem inimesi just moslemimaailmas. Näiteks kümme kõige suurema terrorismiohuga riiki on Burkina Faso, Iisrael, Mali, Pakistan, Süüria, Afganistan, Somaalia, Nigeeria, Myanmar ja Nigeeria (Institute for Economics and Peace, 2023).

Knight *et al.* (2022, p. 685) kohaselt on vägivaldsed äärmuslused need, kes sooritavad füüsilisi vägivallategusid inimeste suhtes ühiskonnas (näiteks rünnakud; mõrvad; teod, millel on suur kahju ühiskonnale). Vastupidiselt vägivaldsetele äärmuslastele, mittevägivaldsed äärmuslused ei pane toime füüsilisi äärmuslikke tegusid inimeste vastu, vaid nad levitavad näiteks internetikeskkonnas äärmuslikku sisu. (Knight *et al.*, 2022, p. 685)

Europol (2020, p. 35) määratleb džihadismi kui salafismi vägivaldset allhoovust, mis lükkab tagasi demokraatia ja valitsusasutused, sealhulgas väites, et inimeste seadusandlus on vastuolus Jumala kui ainsa seadusandja staatusega. Džihadistide eesmärk on luua islamiriik, mida juhivad eranditult islamiõigused (ehk *shari'a*). Džihadiste kujutatakse väikeste rühmadena, kus liikmete vahel on kiindumus, mis väljendub ühtsuse ja vendlusena. Džihadistlike rühmituste suuremad esindajad on Al-Qaeda võrgustik ja nn Islamiriik (edaspidi ISIS). (Europol, 2020, p. 35; Sunde *et al.*, 2021, p. 277)

Wiktorowiczi (2005, p. 83) kohaselt on islamis kahte tüüpi džihaadi: ründav ja kaitsev. Islami jurisprudentsis toimub ründav džihaad islami leviku edendamiseks. Enamiku tänapäevaste tõlgenduste kohaselt saab ründavat džihaadi läbi viia ainult kaliifi ehk prohveti õiglase järglase juhtimisel ning seda lahendavad vaerahud ja mitmesugused vastastikused kokkulepped islamiriigi ja mittemoslemi valitsuste vahel. Näiteks moslemivähemustele tagatud jumalateenistusvabadus. Tänapäeval keskenduvad sellist tüüpi džihaadile väga vähesed džihadistid. Teine ja rohkem kasutatav džihaadi vorm on kaitsev džihaad. See kujutab endast seda, kui väline jõud tungib moslemite territooriumile, on kõik moslemid kohustatud rakendama džihaadi, eesmärgiga kaitsta oma usku ja usklikke. Vastastikust kaitset nähakse religioosse kohustusena, mille eesmärk on tagada ülemaailmse moslemikogukonna püsijäämine. (Wiktorowicz, 2005, p. 83) Seda mõtet toetab ka Venkatramani (2007, p. 235) käsitlus, et džihaadis peaks kasutama vajalikke vahendeid, et tagada vaenlase lüüasaamine. Islamiäärmuslased põhjendavad oma vägivaldset tegevust sellega, et lähtuvad Koraanist ja šariaadist ning kaitsevad oma usku. Koraan on raskesti arusaadav ning seda võib iga usklik enda jaoks erinevalt tõlgendada ning lahti mõtestada. Koraanis ei ole sätestatud, mil määral saab islamis džihaadi eesmärgil vägivalda kasutada. (Venkatraman, 2007, p. 235)

Arvestades viimase sajandi kiiret tehnoloogilist arengut, siis tasub mainimist selline termin nagu küberdžihaad. Lakomy (2019, p. 383) kohaselt tajutakse küberdžihaadi järjest kasvava ohuna rahvusvahelisele julgeolekule. Alates sajandivahetusest on islamiäärmuslased suunanud oma propagandategevuse ümber küberruumi, mis aitab oluliselt kaasa uute liikmete värbamisele,

kaasamõtlejate inspireerimisele ja radikaliseerumisele ning samuti arenenud riikide ühiskondade hirmutamisele. Küberdžihaad püüab inspireerida inimesi, kes kalduvad vägivallale ning selleks võidakse kasutada videomänge vahendina, mis julgustab kodumaiseid islamiäärmuslasi korraldama üksikuritaja terrorirünnakuid. (Lakomy, 2019, pp. 383, 386–387)

Seoses džihadismi mõiste määratlemisega tõi Europol eelnevalt välja sellise termini nagu salafism. Wagemakersi (2016 p. 1) kohaselt on salafism sunniitide islami haru, mille tänapäeva järgijad jälgendavad võimalikult täpselt ja võimalikult paljudes eluvaldkondades oma eelkäijaid. Eelkäijate all mõeldakse moslemite kolm esimest põlvkonda. Mõningate hadithide põhjal väidetakse, et islami kolm esimest põlvkonda olid parimad, mida islam on kunagi näinud. Salafism jagatakse kolmeks haruks – vaikne salafism, poliitiline salafism ning džihadistlik salafism. Vaikse salafismi poolehoidjad väldivad poliitilist aktivismi ja keskenduvad islami „puhastamisele“ ja õpetamisele kogu selle „puhtuses“. Poliitiline salafism keskendub poliitilisele pühendumusele kui islami lahutamatu osale vaidlusi tekitavate debattide, parlamendis osalemise ja erakondade asutamise kaudu. Kolmas ja ühtlasi üks vägivaldsemaid salafismi vorme on džihadistlik salafism. Selle salafismi vormi järgijad püüavad vägivaldse džihaadi abil kukutada moslemimaailmas väidetavalt usust ära taganenud režiime. (Wagemakers, 2016 p. 1) Kolmandat salafismi vormi kasutavadki enamasti vägivaldsed islamiäärmuslased.

Eelnevast järeldub, et islamiäärmuslusel ei ole ühte kindalt definitsiooni ning seda defineeritakse läbi erinevate mõistete. Islamiäärmuslusel on erinevaid vorme ning üldiselt saab jagada selle kaheks – vägivaldne islamiäärmuslus ja mittevägivaldne islamiäärmuslus. Vägivaldset islamiäärmuslust seostatakse eelkõige džihadismiga ning selline äärmusluse vorm kujutab olulist füüsilist ohtu ja kahju ühiskonnale (nt terrorismiaktid). Vastandina sellele on mittevägivaldne islamiäärmusluse vorm, mis ei tekita ühiskonnas füüsilist kahju, vaid keskendub pigem psühholoogilisele aspektile. Magistritöös keskendutakse mittevägivaldse islamiäärmusluse vormile, kus levitatakse internetis äärmuslike ilmingutega sisu (nt. naise löömine).

1.1.2. Propaganda mõiste

Propaganda on vahend, mille peamine eesmärk on inimeste ja nende vaadete manipuleerimine. Propagandisti ambitsioon on levitada propagandat inimeste seas, kes ei oska propagandat kahtluse alla seada ning võtavad seda enda isikliku vaatenurgana, samal ajal seda kaitstes ning võideldes teiste vastandlike ideede vastu. Propagandas on üldjuhul maailma kujutatud must-valgena. See tähendab seda, et propagandisti poolt on kujutatud alati heana ning teine (vastandlik) pool on alati halb. Siin kehtib põhimõte „kas sa oled meiega või sa oled meie vastu“ ning vahepealset ei eksisteeri. Propaganda peamiseks väljakutseks on tuua inimesed ühele ehk propagandisti poolele, eesmärgiga luua ühine mõtlemisviis. (Laskin, 2019, pp. 311–312) Propaganda eesmärk pole ainult inimeste mõtteviisi mõjutamine ja kujundamine, vaid ka inimese tegutsema panemine kindlas suunas (Walton, 1997, p. 394).

Termini „propaganda“ võtsid esimest korda kasutusele katoliiklased 1622. aastal Vatikani (struktuuri) kaudu, eesmärgiga takistada protestantlike reforme. Emotsionaalse ja isamaalise suunaga propagandamudelit demonstreeris kuninganna Maria oma diplomaatilises töös Euroopa tasandil, eesmärgiga edendada Rumeenia huve ja tunnustada oma rahva identiteeti. Propaganda puhul on oluline kasvatada tarbijate seas patriotismi, mis imbub põlvkondadesse, erinevatesse kogukondadesse ja sotsiaalsetesse gruppidesse, edastades vastavat ühiskonda puudutavaid põhiväärtusi ja sotsiaalseid norme, seeläbi säilitades suveräänse riigi rahvuslikku ja kultuurilist identiteeti. (Rusu & Herman, 2018, p. 119)

Huang ja Cruz (2022, p. 1789) juhivad oma uuringus tähelepanu sellistele mõistetele nagu poliitiline propaganda ja autoritaarne propaganda. Poliitiline propaganda võib vähendada kodanike kalduvust protestida, mõjutades otseselt nende eelistusi või veendumusi valitsuse suhtes. Arvestades seda, et protest autoritaarsetes ühiskondades on riskantne ja nõuab kollektiivset osalemist, siis võib propaganda vähendada kodanike protestivalmidust. See väljendub olukorras, kui üksikisik võib mõelda, et propaganda on mõjutanud kaaskodanikke, mitte teda

ennast ja seetõttu ei soovi nad protestida. Seega võib poliitilise propaganda jõud mõnikord peituda pigem sotsiaalsetes arusaamades ja laiemas ebakindluses, mida see loob, kui selle otsestes individuaalsetes mõjudes. Autoritaarne propaganda manipuleerib teabe ja arusaamadega, mis kodanikel üksteise suhtes on, tekitades sellega sotsiaalset ebakindlust. Kodanike mure, et propaganda võis mõjutada teisi kodanikke, võib mõnikord olla piisav, et heidutada neid võimudele väljakutseid esitamast. (Huang & Cruz, 2022, pp. 1789, 1791) Samas O'Shaughnessy (2012, p. 38) arvates on propaganda eesmärk sisendada etteheiteid inimestesse, eesmärgiga ära kasutada ühiskonnas tekkinud rahulolematust.

Rusu ja Herman (2018, p. 120) töid välja, et propagandat saab liigitada kolmeks – valge propaganda, hall propaganda ja must propaganda. Miltoni (2022, p. 224) ning Rusu ja Hermani (2018, pp. 120, 124) kohaselt hõlmab valge propaganda juhtumit, kus teabe allikas on tarbijale teada ja teabe sisu on üldiselt õige. Musta propaganda allikad on aga tundmatud, väljaandja võlts ja kujutab endas tõe le mittevastavaid sõnumeid. Hall propaganda asetub nende kahe pooluse vahel ning allikate ja sisu osas on tegemist segu faktidest ja väljamõeldistest. (Milton, 2022, p. 224; Rusu & Herman, 2018, pp. 120, 124) Rusu ja Herman (2018, pp. 120, 124) veel nendivad, et islamiäärmuslikud terroristlikud rühmitused kasutavad oma islamiäärmusliku propaganda edendamises musta propaganda liigitust.

Propaganda käsitluses on oluline ka sotsiaalmeedia. Minevikus toetusid islamiäärmuslikud rühmitused peavoolumeedia sundimisele, et saavutada suhtlust rünnakute toimepanemise teel, kuid sotsiaalmeedia populaarsus ja kiire areng on pakkunud islamiäärmuslikele rühmitustele platvorme oma ideede levitamiseks, järgijate saamiseks ja värbavate meelitamiseks. Sotsiaalmeedia on võimaldanud islamiäärmuslastel esile kutsuda radikaliseerumist ilma, et peaks otse ühendust võtma potentsiaalse rünnaku toimepanijaga, vaid inimesed saavad vägivaldse rünnaku läbiviimiseks inspiratsiooni erinevaid propagandistliku sisuga videoid vaadates või veebis islamiäärmuslikku propagandat tarbides ja virtuaalkeskkondades mõttekaaslaste leides. (Kaiser, 2018, p. 289; Klausen, 2015, p. 4) Seetõttu kulutavad islamiäärmuslikud rühmitused tohutult oma ressursse

visuaalse- ja helimeedia tootmiseks, lootes, et need meediatooted aitavad kaasa radikaliseerumisele ja värbamisele (Robinson & Dauber, 2019, p. 70).

Eelnevast järeldub, et propaganda võib olla nii negatiivse kui ka mingil määral positiivse suunaga. Üldiselt on propaganda siiski negatiivse tähendusega ning eesmärgiks on potentsiaalselt mõjutada inimesi liikuma ja mõtlema suunas, mis propaganda levitajale parasjagu kasulik on. Seetõttu on oluline arendada inimestes kriitilist mõtlemist, et nad oskaksid vahet teha reaalsel informatsioonil ja propagandal, seeläbi vähendades ohtu sattuda propaganda ohvriks.

1.1.2.1. ISIS ja selle propaganda

ISIS on üks jõukamaid ja arvukamaid tänapäevaseid islamiäärmuslikke terroristühmitusi ning seda organisatsiooni on raske seostada ühegi konkreetse poliitilis-geograafilise üksusega. ISIS esindas uut tüüpi terroristlikku rühmitust ja seetõttu sai sellest rühmitusest rahvusvaheline relvastatud džihadistide tuumik. (Issaev & Shishkina 2019, p. 114) Maailm oli šokeeritud nende jõhkra vägivallast ning nende organiseerimis- ja mobiliseerimisvõimest. Vaatamata jõhkrale vägivallale, oli neil võime meelitada ligi toetajaid. (Toguslu, 2019, p. 94) Kogu oma eksisteerimise jooksul on ISIS oma strateegiat oskuslikult struktureerinud, muutes end populaarseks ja atraktiivseks ülemaailmseks kaubamärgiks. Rühmitus ei esitle end mitte ainult terroristliku rühmitusena, mis on seotud teatud piirkonna rünnakute, röövimiste ja destabiliseerimisega, vaid ka poliitilise organisatsioonina. (Issaev & Shishkina 2019, p. 114)

Tellez ja Roberts (2019, pp. 562–563) toovad välja, et ISIS on salafistlik-terroriorganisatsioon, mille algne eesmärk oli luua kalifaat Levandis – piirkonnas, mis hõlmas laias laastus tänapäeva Süüria, Liibanoni, Iisraeli ja Jordaania alasid. Gerges (2016, p. 223) viitab ISIS-e sarnasusele Al-Qaedaga. Nimelt, Al-Qaeda ja ISIS kuuluvad samasse perekonda, milleks on salafi-džihadism, ning jagavad sarnast maailmavaadet. Selle salafi-džihadistliku ideoloogia keskmeks on eesmärk asendada riigi suveräänsus Jumala võimuga. Salafi-džihadistliku universumit,

kuhu kuuluvad Al-Qaeda ja ISIS, läbib ühine joon – usk Koraanil põhinevate riikide loomisesse ja inimeste loodud seaduste tagasilükkamisse. See on kõigi salafi–džihadistide maailmapildis kesksel kohal. (Gerges 2016, p. 223) Magistritöö alapeatükis 1.1.1 toodi välja islamiäärmusluse mõiste defineerimisel ka salafismi kolm põhilist vormi. Nendest kolmest vormist, keskenduvad vägivaldsed islamiäärmuslikud rühmitused kõige vägivaldsemale salafismi vormile ehk džihadismile.

ISIS-e ideoloogia on üles ehitatud kaasaegsete islamiäärmuslike ideoloogide (nagu näiteks Sayyid Qutb ja Abdullah Azzam) pärandile. Nende ideoloogide mõju avaldub üldjoontes ISIS-e veendumuses, et islam on täiuslik, ajatu ja kõikehõlmav teejuht individuaalseks ja kollektiivseks eluks, mida ei tohi kahjustada inimese poolt loodud ideoloogiatega. (Ingram, 2016, p. 460) Ka empiirilises uuringus toetatakse propaganda ilmingute tuvastamisel eelnevalt mainitud ISIS-e ideoloogiale.

Strnad ja Hynek (2020, p. 82) mainisid ajakirja nimega Dabiq, mida ISIS kasutas strateegiliselt propaganda levitamises, eesmärgiga edendada oma hübriidiidentiteeti ning seeläbi ka laiendada enda propagandistlikku haaret. Autorid keskendusid ISIS-e propagandat käsitledes eelkõige kahele peamisele teemale – religioon ja poliitiline-ideoloogiline maastik. Religiooni seisukohalt põhines ISIS-e propaganda argumendil, et religioon on *umma* (moslemi kogukonna) alustala ning sellega tuleks tegeleda hoolikalt ja süsteemselt, et saaks kasutada seal leiduvaid nüansse enda propaganda edukaks levitamiseks. Poliitilise-ideoloogilise vaatenurgast tõid autorid välja, et ISIS-e poliitiline sfäär on läbi põimunud ideoloogiaga. Religioossed, poliitilised ja ideoloogilised aspektid olid nende kalifaadis tihedalt seotud. ISIS-e sõnul oli nende ideoloogilise tee järgimine ainus viis lunastuspäeval päästetud saada. Selleks, et lunastust saada, pidid moslemid rändama kalifaati, kus rakendatakse õiget ideoloogiat. See ideoloogia eristas moslemeid, nii sisemiselt kui ka välimiselt, läänest. (Strnad & Hynek, 2020, p. 89–90, 92) Ka Baugut ja Neumann (2020, p. 1454) nentisid, et kokkupuude hauataguse eluga tegeleva propagandaga näis olevat eriti mõjukas radikaliseerumise protsessis olevate inimeste seas. Sellist laadi propaganda

rõhutas, et märtrina suremine tagab põrgu vältimise. Nende uuring näitas, et sellist tüüpi propaganda tarbimine võib viia isiklike veendumusteni, et märtrina suremine on ainus viis piinarikka surma vältimiseks ning annab otsetee paradiisi. (Baugut & Neumann, 2020, p. 1454)

Rühmituse sõnumiedastuspüüdlused on strateegilised ja koordineeritud ning tuginevad psühholoogilisele manipuleerimisele. Võrreldes teiste terroristühmitustega on ISIS loonud enneolematult palju tekstilisi ja visuaalseid propagandamaterjale. (Frazer, 2023, pp. 36, 39) ISIS-e propaganda on laialt levinud ja süstemaatiline, kasutades ulatuslikult kanaleid, mis suudavad jõuda ülemaailmse publikuni. ISIS-e propagandale on iseloomulik selle äärmuslik ja hirmutav vägivald, mis kajastuvad nende propagandas levitatavatel pildidel. Ühe näitena saab siinkohal tuua 2015. aastal toimunud Pariisi rünnakute ajal levitatava propaganda. Rünnakute taga olevaid vägivaldseid islamiäärmuslasi kujutati rokkstaaridena koos relvade ja vormiriietega, kes poseerisid sildi „JUST TERROR“ all. Selle propaganda taustal oli näha päästetöötajaid ning näidati ka ohvrite pilte. See andis propagandale väga morbiidse tunde. Sõnum lugejatele oli see, et vägivaldsed teod on viis, kuidas üksikisikud saavad tunnustust ja staatust, mitte lihtsalt organisatsiooni ja ideoloogia kuulekate sõduritena, vaid ka mässumeelsete kangelastena, kes väärivad jälgendamist. (Sanz, *et al.*, 2018, pp. 156; 171–172; Sunde *et al.*, 2021, p. 279) ISIS-e propagandamasina hulka kuulusid ka fotokompositsioonid, igapäevased videosõnumid, aktuaalsed ajakirjad ja ajalehed, pidev suhtlus publikuga suhtlusvõrgustike ja sõnumitoojate kaudu ning arvuti- ja virtuaalmängud (Issaev & Shishkina, 2019, p. 120).

Miltoni (2020, pp. 430–431) arvates avaldas ISIS oma propagandat, et suurendada oma järgijaskonda ning sisendada oma vaenlastesse hirmu. Nende eesmärkide saavutamiseks näitas rühm erinevaid pilte. Näiteks rünnakuid korraldavatest võitlejatest; liikmetest, kes jagavad vaestele toitu ning üksikisikutest, kes elavad oma igapäevast elu grupi kontrollitud territooriumil. Veel üks näide ISIS-e ajakirjast Dabiq on see, et vägivaldseid islamiäärmuslasi näidati autode, tankide otsas ja tänavatel, üks sõrm taeva poole suunatud. See „ühe sõrme tervitus“ on tuntud sümbol, mis toetub Jumala ühtsuse deklaratsioonile. See on

moslemikogukondades laialdaselt tuntud ja džihadistid kasutasid seda näiteks juhtide nagu Osama bin Laden ja al-Baghdadi piltidel. See lihtne žest on võimas kujund, mis oma korduses tuletab vaatajatele meelde islamiäärmuslaste ühist solidaarsust. Kuigi propagandal oli tähtis roll värvata rühmituse ridadesse võitlejaid, koordineerida rühmituse toetajate tegevust ja edastada hirmu vaenlase poolehoidjatele, teatakse siiski suhteliselt vähe selle kohta, millised produktid kogusid kõige rohkem vaatamisi ja miks tundus, et teatud tüüpi propaganda kogus rohkem tähelepanu kui teised. (Milton, 2020, pp. 430–431; Sunde, *et al.*, 2021, p. 277)

Interneti tulek suurendas oluliselt islamiäärmuslaste võimalusi avalikku tähelepanu kindlustada. Islamiäärmuslased kasutavad interneti ka psühholoogilise sõja vahendina, sh levitades desinformatsiooni ja graafilisi pilte. Kuna islamiäärmuslased sattusid järjest suureneva õiguskaitseorganite surve alla, siis olid nad sunnitud arenema ja muutuma detsentraliseeritumaks. Selleks sobis internet suurepäraselt. Internet pakub erinevates kogukondades asuvatele sarnaselt mõtlevatele inimestele lihtsat suhtlemisvõimalust üle maailma, mis on eriti oluline siis, kui inimesed võivad olla isoleeritud. (Conway, 2006, pp. 283, 289) Näiteks siinkohal tasub mainimist Al-Qaeda, sest nad mõistsid varakult interneti potentsiaali üleilmse liikumise ülesehitamisel (Klausen, 2015, p. 3). Teise näite osavast internetikasutusest toovad ka O'Mahony ja Fair (2012, p. 38), käsitledes temaatikat, kuidas interneti potentsiaali saab kasutada näiteks maine ümberkujundamise lavana.

Alates 2011. aastast läksid paljud islamiäärmuslikud rühmitused, meediaväljaanded ja üksikisikud üle tavalistele sotsiaalmeediaplatformidele ning löid Twitteris ja Facebookis uued kontod (Klausen, 2015, p. 3). Kiirsuhtlusplatvormide seas jäi Telegram 2021. aastal kindlaks lemmikuks, kuigi kasutati ka teisi krüpteeritud suhtlusrakendusi – RocketChat, Signal, Tam Tam ja Hoop Messenger. ISIS-e toetajad püüdsid tugevdada oma kohalolekut ka tavaplatformidel, sealhulgas Instagramis ja Facebookis. Seda toetas seik, et ISIS-st toetavate kontode arv kasvas 2021. aastal. (Europol, 2022, p. 32)

ISIS on kasutanud lugusid selleks, et rõhuda oma värbavate etteheidetele ja rahulolematusele. Lugude kasutamine aitas ISIS-el saavutada side oma sihtgrupiga ja seeläbi suurendada grupi edu oma ideede elluviimisel. (Kruglova, 2021, pp. 115–116) Ka magistritöö empiirilises uuringus toetatakse sellele propaganda ilmingule, kuidas üritati apelleerida publiku tunnetele läbi rahvast puudutavate lugude. Islamiäärmuslaste värbamise temaatikat käsitledes on keskendunud eelkõige värbamise objektile ehk võimalikule äärmuslasele. Kui inimesed oleksid ainult isiklike probleemide tõttu alid äärmuslasteks muutuma, siis ei peaks terroristlikud rühmitused propaganda loomisel nii palju vaeva nägema. Eriti hästi on seda märgata ISIS-e puhul, kelle edu oli sageli tingitud nende propaganda erinevatest nüanssidest. (Kruglova, 2021, pp. 115–116) Näiteks ühe olulise faktorina juhib Kruglova (2021, p. 117) tähelepanu sellisele terminile nagu „*wrapping*“ ehk kuidas ISIS oma utopiat sihtrühmale esitles. Idee ja levitamise viis tasakaalustavad teineteist ja seeläbi muudavad sõnumite edastamise sihtgrupile edukaks (Kruglova, 2021, p. 117).

Ingram (2017, p. 360) toob välja, et äärmusliku propaganda põhinarratiivis kaldutakse järgima üldjoontes sarnast mantrat. Selleks on, et äärmuslased on siserühma identiteedi kehastus ning rühma kriisid on tingitud pahatahtlikest teistest. Sellega kutsuvad äärmuslased ülesse neid toetama, sest nad on teiste eestvõitlejad ja kaitsjad, kes astuvad vastu ühistele vaenlastele ja taastavad grupi au oma poliitilise tegevuskavaga. (Ingram, 2017, p. 360) Ka magistritöö empiirilises kasutatakse propaganda ilmingut, et rühma kriisides on süüdi pahatahtlikud teised.

ISIS-e meediakeskused nagu *al-I'tiṣām*, *al-Furqān* ja *al-Ḥayāt* tootsid laia valikut sisu ning see viis selleni, et ISIS sai endale ideoloogiliste järgijate poolehoidu, kes võtsid omaks islamiäärmuslikud (sh „püha sõja“) ideed. Lisaks said reklaamida ISIS-st ka toetajaid, kes laadisid veebist alla plakateid, löid sõnumitele kleebiseid, koostasid luuletusi ja videoid. Sellist tüüpi mitteametlik propaganda oli ISIS-e meediastrateegia teine oluline tahk, sest see ei lasknud propagandal kaduma minna. (Issaev ja Shishkina, 2019, p. 120)

Kõik need eelnevalt mainitud manipuleerimismeetodid on üldtuntud ja islamiäärmuslased on neid juba pikka aega kasutanud oma sihtmärkide mõjutamiseks. Kuid ISIS on oma lähenemise ja mastaabi poolest erinev. Juba oma arengu algstaadiumis kasutas ISIS propagandavahendeid, kombineerides neid meediaruumis, ning kalifaadi kujunemisel hakkas propaganda tase ja kvaliteet kiiresti tõusma. (Issaev ja Shishkina, 2019, p. 120)

Islamiäärmuslikul propagandal on suur mõju indiviidide radikaliseerumisel. Baugut ja Neumann (2020, p. 1453) nentisid, et indiviididele suunati propagandat, mis käsitles küsimust, kuidas käituda hea moslemina ning seega nad juurutasid samm-sammult islami elustiili. Need videod olid kasvulavaks propagandistlikule argumendile, et islamit tuleks pidada ülimaks juhendiks, kuidas käituda nii eraelus kui ka avalikus ruumis. Seda tüüpi propagandaga kokkupuutumine aitas kaasa radikaalide veendumusele, et lääne demokraatiate seadused ei sobi kokku islamiga ja islamiusulistele on kohustuslik järgida islami seadusi, mitte lääne seadusi. (Baugut & Neumann, 2020, p. 1453) Ka magistritöö empiirilises osas tekstide analüüsimisel joonistuvad välja juhtnöörid, kuidas õiged moslemid käituma peaksid vastavalt islami seadustele.

Baugut ja Neumann (2020, p. 1446) oma uuringu käigus viisid läbi intervjuusid endiste islamiäärmuslaste seas. Näiteks üks endine Al-Qaeda propagandist märkis, et esimesed propagandavideod, mida ta vaatas, tundusid olevat valgustus ja ta olevat lõpuks leidnud lõpliku tõe. Seda väitis ka teine endine islamiäärmuslane ning lisas omakorda juurde, et ta tundis end olevat armunud mõnesse jutlustajasse. Sellised propagandavideod tekitasid endistes islamiäärmuslastes negatiivseid tundeid mittemoslemite vastu, rõhutades lääne ühiskondade ebamoraalselt käitumist. Videote eesmärk oli, et moslemid väldiksid igasugust kontakti mittemoslemitega ja õhutaskid põlgust uskumatute vastu. (Baugut & Neumann, 2020, p. 1446)

Gerges (2016, p. 229) juhtis tähelepanu sellele, kuidas Euroopas on oht radikaliseerumiseks. Ta keskendus oma näites Pariisis toimunud terrorirünnakutele. Pärast 2015. aasta jaanuaris ja novembris Pariisis toimunud terrorirünnakuid, milles hukkus ja sai vigastada sadu tsiviilisikuid, on korduvalt

tõstatatud võtmetähtsusega analüütiline küsimus: miks on mõned lääne noored huvitatud ISIS-e ideoloogiast ning on valmis mässama oma rahva vastu ja tapma oma kaasmaalasi? Kuigi sellele nähtusele ei ole kõigile sobivat seletust, on võimalik väita, et noore inimese isiklikud kogemused konkreetses lääneriigis kipuvad toetama selle inimese emotsionaalset reaktsiooni ISIS-e propagandale (eriti sotsiaalmeedia kaudu). ISIS-e sõnum pakub noortele, eriti töötutele, võõrandunud, õigusteta ja usuliselt segaduses moslemitele kõrgemat põhjust, mille nimel elada. (Gerges, 2016, p. 229) Siit jäeldub, et äärmuslikule propagandale võivad olla rohkem vastuvõtlikumad inimesed, kelle elus on toimumas mingisugused kriisid või kes tunnevad, et nad ei kuulu ühiskonda. Tegemist on psühholoogilise aspektiga, millele äärmuslik propaganda üldiselt rõhub.

1.1.3. Narratiivide mõiste

Eesti õigekeelsussõnaraamat defineerib narratiivi kui sündmuste esitust nende ajalises järgnevuses (Erelt, *et al.*, 2013). Riessman ja Quinney (2005, pp. 393–394) toovad välja, et narratiivide mõistet kasutatakse sageli sõna „*lugu*“ sünonüümina. Igapäevakasutuses on narratiiv muutunud metafooriks ehk igapäev on oma lugu (Riessman & Quinney, 2005, pp. 393–394). Ka autorid Stephens ja Breheny (2013, p. 14) nentisid, et narratiivide all mõistetakse üldiselt lugusid, mis järjestavad sündmusi ajas ja struktureerivad nende sündmuste kirjeldust viisil, mis annab jutuvestja kogemustele tähenduse. Narratiiviteadlase jaoks on oluline analüütiline tähelepanu sellele, kuidas faktid kokku said – kelle jaoks see lugu konstrueeriti, kuidas see tehti ja mis on selle eesmärk ning mida see saavutab. Kuigi isiklikud lood on tänapäeva elus kindlasti levinud, on narratiivil jõuline elu väljaspool „*mind*“. See tähendab seda, et narratiiv on andnud tähendust paljudele sotsiaalteaduste valdkondadele nagu sotsiaalsed liikumised, erinevad organisatsioonid ja poliitika. Autorid spekuleerisid, et võib-olla tulenes tuge narratiivide poole kaasaegsetest identiteediprobleemidest. Inimesed, keda ei peetud enam iseenesest mõistetavaks ja loomulikuks, pidid nüüd hakkama identifitseerima, kes nad on ja kuidas nad tahavad, et neid tuntaks. Lisaks

sotsiaalajaloole ja antropoloogiale omastele tõlgendustele, võib narratiiv viidata tervele eluloole, mis on kokku lõimitud intervjuudest, vaatlustest ja dokumentidest. (Riessman & Quinney, 2005, pp. 393–394)

Magistritöös käsitletakse narratiivi kui ideede, faktide ja vaatenurkade kogumit, mis annab teavet selle kohta, kuidas üksikisik või rühm tajub oma kohta ümbritsevas maailmas (näiteks, kuidas moslemid tunnevad ennast lääne ühiskonnas). Narratiivides sageli segunevad ajaloolise tõe elemendid konstrueeritud süžeeiinidega ning võivad tugevalt mõjutada inimeste enesetunnet ja seda, kuidas nad mõtestavad sündmusi oma elus. (Slachmuijlder, 2017, p. 28) Siinkohal Selg ja Ruutsoo (2014, p. 371) rõhutavad narratiivide olulisust ajaloolises kontekstis. Ajaloolised narratiivid on keerulises seoses aegade, isikute ja oludega. Selleks, et ajalugu saaks narratiivse vormi, on vaja jõupingutusi, et nendest seostest tekiks läbi põimunud sündmuste jada, mis tulemusena moodustab ühtse loo. Ajalooline narratiiv on sündmuste faktiline esitus kujul „*see juhtus, sest see juhtus*“. Autorid näevad narratiivi kui teatud diskursiivset strateegiat, mis viitab paljudes kontekstides pragmaatilistele (sh poliitilistele) eesmärkidele. Kuna ajalooline kujutlusvõime ise eksisteerib intertekstuaalselt, kannavad ajaloolised narratiivid endas teistest (sh poliitilistest) diskursustest ammutatud tähendusi. (Selg & Ruutsoo, 2014, p. 371)

Lisaks võivad narratiivid olla positiivsed või negatiivsed ning toimida inimkogemuse loomuliku osana. Ühiskonnas on tavaline, et erinevatel ühiskonnagrupidel on erinevad narratiivid. Näiteks võib üks rühm tajuda teise grupi rahvuslikku vabastajat hoopis rõhujana. Sageli mängivad suurt rolli ühiskonnas esinevad probleemid (nii tõelised kui ka tajutavad). Kuna narratiivid sõltuvad tajust, teabest ja uutest kogemustest, muudavad nad pidevalt oma konstrueeritud kuju. Inimesed kasutavad narratiive sõprade ja vaenlaste tuvastamiseks ning lahknevust tekitavate probleemide ja sotsiaalsete konfliktide vahel orienteerumiseks. (Slachmuijlder, 2017, p. 28)

Keränen-Pantsu ja Rissanen (2018, pp. 157; 162–163) toovad välja narratiivide olulisuse religiooniõpetuses. Autorid viisid läbi uuringu, kuidas usutraditsioonide narratiive kasutatakse religiooniõpetuses (*religious education*) ning uuringus

võrreldi evangeelse luterliku usuõpetuse (*Evangelic Lutheran religious education*) ja islami usuõpetuse (*Islamic religious education*) praktikaid Soome riigikoolides. Kõik selle uuringu jaoks intervjueeritud õpetajad pidasid religioosseid narratiive religiooniõpetuses oluliseks osaks, kuna nende õpetatavad traditsioonid põhinevad suures osas pühakirjadel. Oluliseks eesmärgiks peeti õpilastele religioossete narratiivide ja nende päritolu tutvustamist. Lisaks õpetati religioossete narratiivide kultuurilist mõju. Selle all mõeldi religioossete narratiivide mõju näiteks rituaalidele, keelele, kunstile, muusikale ja filmidele. (Keränen-Pantsu & Rissanen, 2018, pp. 157; 162–163)

Uuringus osalenud õpetajad leidsid, et religioossete narratiivide kasutamine aitab õpilastel mõista religioosset keelt ja laiendab nende sõnavara. Islami usuõpetuse õpetajad tõid välja, et ka hadithil on oluline roll koraani kõrval, sest palvetamise tavasid leidub hadithis. Islami usuõpetuse õpetajad kasutasid eetika õpetamisel keskse ressursina narratiive pühakirjadest. Näiteks räägiti palju sallivusest ja mitmekesisusega suhestumisest moslemina ning toetudes sageli hadithidest pärit narratiividele. Evangeelse luterliku usuõpetuse õpetajad rääkisid loo ning seejärel töötasid õpilastega, et tõlkida eetiline sõnum tänapäeva konteksti. Islami usuõpetuse õpetaja lähtus aga pigem aktuaalsest probleemist ja tõmbas seejärel paralleele/seoseid prohvet Muhammadi õpetustes toodud näidetega, et tõsta hea käitumise religioosset prestiiži. (Keränen-Pantsu & Rissanen, 2018, pp. 157; 162–163) Ka magistr töö empiirilises uuringus nähakse, et analüüsitavates tekstides on suur osakaal Muhammadi ja koraani õpetustel.

Wertschi (2008, pp. 141–142) arvates jagunevad narratiivid spetsiifilisteks ja skemaatilisteks. Spetsiifilised narratiivid sisaldavad kindlaid kuupäevi, tegelasi, tegevusi ja sündmusi. Skemaatilised narratiivid sisaldavad aga vähe konkreetseid detaile ning eksisteerivad abstraktsel tasandil. Nende abstraktne vorm annab mustri, mida rakendatakse mitmele sündmusele, luues seeläbi mitu spetsiifilist narratiivi. (Wertsch, 2008, pp. 141–142)

Eelnevast järeldub, et narratiividel ei ole kindlat definitsiooni, vaid seda terminit saab mõista läbi erinevate käsitluste. Üks sagedasemaid kasutamismorme narratiivil on selle kõrvutamine loo mõistega – läbi narratiivide saab publikule

edastada oma lugu. Narratiivide kasutamisega tahetakse saavutada kindlat eesmärki, seetõttu on narratiivid ka propagandas olulisel kohal.

1.2. Islamiäärmuslikud narratiivid ja nende tunnused

Eelnevas alapeatükis keskenduti islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide mõistete defineerimisele ning toodi välja ISIS-e ja tema propaganda iseloomulikud jooned. Selles alapeatükis keskendutakse täpsemalt islamiäärmuslikele narratiividele, tuues välja mõned nende tunnused ning seejärel tuuakse välja mõned islamiäärmuslikud narratiivid.

1.2.1. Islamiäärmuslike narratiivide tunnused

Üheks islamiäärmusliku narratiivi tunnuseks on **vägivalla demonstreerimine narratiivide sisestamise vahendina**. Milton (2020, p. 436) nendib, et võime tõmmata tähelepanu rühmituse vaenlaste vastu suunatud vägivalla kujutamisele on miski, millega ISIS paistab silma. Rühmitus ei hinda mitte ainult oma sõjalise võimekuse ja meisterlikkuse kujutamist lahinguväljal, vaid ka jõhkrust, mida see on võimeline rühmituse vaenlaste vastu kandma. Näiteid ISIS-e propagandast on palju, kuna rühmitus on demonstreerinud kättemaksuks kasutatavat vägivalda erinevates vormides. Näiteks peade maha raiumine, tulistamine, ristilöömine, uputamine, lõhkekehad ja muud vägivaldsed meetodid. Rühmitus otsib pidevalt viise, kuidas parendada sellise vägivalla esitlust, sealhulgas paigutades kaamerad erinevatesse piirkondadesse, et kujutada võimalikult graafilisi vaatenurki ning kasutades lapsi hukkamiste läbiviimiseks. (Milton, 2020, p. 436)

Üheks järgmiseks tunnuseks on **narratiivi keskpunktis olevad isikud**. ISIS on ehitanud ülesse oma meediastrateegia ning selle üheks elemendiks on see, et rühmitus tugineb erinevate isikute kasutamisele oma sõnumite edastamiseks.

Kõrvutades ISIS-e propaganda Al-Qaeda omaga, siis oli näha, et Al-Qaeda kasutas oma propagandas juhtkonna tasemel tegelast ehk kergesti äratuntavat nägu. Samas ISIS-e propagandas oli näha nii noori kui vanu, haritud ja harimatuid ning organisatsiooni jaoks uusi inimesi. Üks silmapaistvamaid erinevusi sõnumitooja osas on veel see, et ISIS ei näita oma propagandatoodetes mitte ainult Iraagist ja Süüriast pärit isikuid, vaid rühmitus paneb suurt rõhku ka teistele riikidele. Näiteks Aafrikast, Euroopast ja Põhja-Ameerikast pärit isikute esitlemisele. Selline erinevatest rahvustest isikute kasutamine võib meelitada vaatajaid üle kogu maailma ning see on rühmituse katse vihjata selle laialdasele külgetõmbejõule. (Milton, 2020, p. 437)

Mahood ja Rane (2017, p. 33) kohaselt on üheks islamiäärmuslike narratiivide tunnuseks utopia. ISIS-e pakutava islami utopia eesmärk on veenda läänes elavaid moslemeid, kes kogevad oma pettumust seoses diskrimineerimisega ühiskonnas, rändama läänest välja ja ISIS-ega liituma. Siinkohal tuuakse välja ristosõdijate narratiiv, mis demoniseerib lään ja isikuid, kes tegutsevad koos lääneriikidega (eriti USA-ga). Seda mõistavad paljud noored moslemid nii Lähis-Idas kui ka väljaspool seda. Põhjuseks peamiselt surm ja häving, mille on põhjustanud USA sekkumine Lähis-Ida piirkonda. (Mahood & Rane, 2017, p. 33) Ristosõdijate narratiivi ja seda, kuidas kasutatakse narratiivina utopiat, seletatakse lahti järgmises alapeatükis.

Viimase islamiäärmuslike narratiivide tunnuseks toovad Reed ja Dowling (2018, p. 80) oma käsitluses välja ajaloolise aspekti. Nimelt, ISIS-e propaganda keskmes on arusaam, et moslemimaailm on kriisis ehk seisab silmitsi eksistentsiaalse võitlusega lääne vastu. Sellega seoses kasutatakse ajaloosi narratiive oma sõnumite/ideede edasiandmiseks. (Reed & Dowling, 2018 p. 80)

1.2.2. Islamiäärmuslikud põhinnarratiivid

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja mõned islamiäärmuslikud narratiivid, mida teoreetikud on tuvastanud, analüüsisides nende propagandat. Alapeatüki teises

pooles tuuakse välja Euroopa Liidu loodud radikaliseerumise ennetamise võrgustiku (*Radicalisation Awareness Network*, edaspidi RAN) kahest raportist kombineerituna islamiäärmuslikud narratiivid ja nende kirjeldused.

Kruglova (2021, p. 129) toob välja **erilisuse narratiivi**. Kõikides lugudes rõhutas ISIS tõsiasi, et rühmitust toetavad moslemid on erilised ning paremad kui inimesed läänes. Nad on paremad kui nende kaasmoslemid, kuna nad on tõelised usklikud, erinevalt teistest moslemitest, kes segavad islami põhimõtteid lääneliku elustiiliga või eiravad oma islamist tingitud kohustusi. Rühmitust toetavad moslemid on paremad kodanikud, kuna erinevalt teistest moslemitest, tunnevad nad kogukonna ehk *umma* valu ja tahavad midagi ära teha selleks, et oma kaasusuliste elu paremaks muuta. Lugudes oli näha, et ISIS rõhutas, kuidas selle põhimõtteid toetavate moslemite erakordsed moraalsed omadused muudavad nad ühiskonda ebasobivaks. (Kruglova 2021, p. 129) Ka magistritöö empiirilises uuringus on näha, et kasutatakse erilisuse narratiivi võtmes, et moslemid on üleüldiselt paremad kui lääne inimesed.

Järgmisena toob Kruglova (2021, p. 116) välja **püha sõja narratiivi**. Ta jätkab oma mõtet, et esimene tähtis aspekt ISIS-e edus on rühmituse sotsiaalmeedia strateegiline toode või see, mida ISIS täpselt pakub. Erinevalt teistest terrorirühmitustest ei pakkunud ISIS lihtsalt püha sõda uskmatute vastu ilma selgelt määratletud eesmärgita. (Kruglova, 2021, p. 116)

Issaev ja Shishkina (2019, p. 120–123) tõid välja, et ISIS-e propagandas oli näha kuute narratiivi – jõhkrus, kaastunne, sõda, ohverdus, kaasamine ja utopia. **Jõhkrus** oli põhiline narratiiv, mis ilmnis ISIS-e propagandasisus. Kõikides nende propagandakanalites oli näha äärmuslikku julmust. **Kaastunde** narratiiv väljendus selles, et ISIS näitas halastust, kaastunnet ja valmisolekut andestamiseks inimestele, kui nad on valmis alluma ja hülgama oma eelmise elu ning liituma rühmitusega võtmaks osa pühast sõjast. Näiteks 2015. aastal postitas ISIS video „Pimedusest valgusesse“, milles ISIS-e vastu võidelnud Süüria armee sõdurid hülgasid oma veendumused ja andsid truudusevande ISIS-ele. **Sõja** narratiivis edastasid džihadistid sõjasündmuseid regulaarselt. ISIS-e juhid juhtisid palju tähelepanu armeele, sest nad pidid rahvusvahelisel tasandil tõestama, et nende

organisatsioonil oli õigus kutsuda ennast riigiks. Lisaks sellele pidi see tugevdama džihadistide vaimu ja levitama paanikat vaenlaste seas. (Issaev & Shishkina, 2019, p. 120–123)

Ohverdamise narratiiv oli samuti üsna populaarne ISIS-e propagandas. Ohverdamise põhimõttel põhinevaid materjale kasutati selleks, et veenda publikut sõja õigluses, näidata ISIS-e jõudu ja vaenuliku lääne kogukonna julmi kavatsusi. Ohverdamispilti kasutati sageli, sest maailma massimeedia haaras uudiseid hukkamiste kohta, levitades sõnumit globaalselt, muutes ISIS-e järjest populaarsemaks. **Kaasamise** narratiiv oli üks ligitõmbavamaid narratiive. ISIS oli esimene terroristirühmitus, kes pani ühtsusele nii palju rõhku. Tasub mainida, et paljud džihadistide levitatud materjalid rõhutasid kaasatuse kuvandit ja tundusid esmapilgul rahumeelsed. Viimane ja ühtlasi ka üks tugevamaid ISIS-e propaganda narratiive oli **utoopia**. ISIS lõi nii-öelda alternatiivühiskonna kuvandi, kus üritati näidata riigi legitiimsust ja stabiilsust oma kodanike jaoks ning kaitsevõimet, vaatamata sõjalistele tegevustele, sh jäädes kindlaks kalifaadi loomise ja kurjuse likvideerimise utoopilisele ideele. (Issaev & Shishkina, 2019, p. 120–123) Ka magistritöö empiirilises uuringus kasutatakse kaasamise narratiivi ühe islamiäärmusliku narratiivina.

Oma propagandas sidus ISIS oma konfliktid ajalooliste võitlustega läänega, alates ristisõdadest kuni koloniseerimiseni. Seda tehes tugevdas rühmitus kriisitunnet, esitades neid võitlusi jätkuvate ja lõputute konfliktidena. Näiteks pakkusid nad lahenduseks naasta kalifaadi juurde, mille põhiidee on ammutatud minevikust ehk sisestades oma propagandasse **ajaloolisi narratiive**. (Reed & Dowling, 2018 p. 80) Toguslu (2019, p. 94) nentis, et kalifaat peab olema universaalne ning rühmitus tahab seda oma sõnumiga kogu maailmas levitada ning kutsuda indiviide üles džihaadile. Kuigi islam on laias laastus tugevalt seotud oma ajalooaga, siis Reed ja Dowlingi (2018 p. 80) arvates ei ole ajalooliste narratiivide kasutamine propaganda tugevdamiseks ISIS-le ega isegi teistele vägivaldsetele islamiäärmuslikele rühmitustele väga omane.

Mahood ja Rane (2017, pp. 24–25, 31) tõid oma uuringus välja kaks peamist narratiivi – ristisõdijate ja silmakirjalikkuse narratiivid. **Ristisõdijate narratiivile**

tuginedes püüab ISIS kujutada konflikti mitte ainult sõjana islami ning kõigi teiste religioonide ja ideoloogiate vahel, vaid ka ISIS-e kalifaadi ja muu sotsiaalse ja poliitilise korra vahel. Selle narratiivi kasutamisega süüdistatakse ka araabia riike, kes ei toeta ISIS-t võitluses läänega, ning süüdistatakse ka islami realiseerimata jätmises. Sissetungijad tuleb ISIS-e kohaselt tõrjuda mis tahes viisil ja järgida islamijuhiseid. Need, kes on selle nägemuse vastu, on rühmituse vaenlase kaasosalised või silmakirjatsejad ning nad tuleks vägivallaga surmata. (Mahood & Rane, 2017, pp. 24–25, 31)

Ristisõdijate narratiiv on värbajatele kasulik, kuna see kasutab ära diskrimineerimist, mida mõned moslemid on kogunud, tuues põhjuseks lääne sügavalt juurdunud vihkamine islami vastu. Kaasates potentsiaalsete värvatud inimeste isiklike kogemusi, on narratiiv otsustavalt võimas maailma hetkeseisu selgitamisel ja „meie” versus „nemad” mentaliteedi põlistamisel. Samuti loob see kaasaegsete moslemite seas ajaloolise ebaõigluse tunde, mis on tingitud nende esivanematele kristluse tõttu osaks saanud vägivallast. (Mahood & Rane, 2017, pp. 24–25, 31) Ristisõdijate narratiivi kasutatakse ühe islamiäärmusliku narratiivina magistr töö empiirilises uuringus.

Silmakirjalikkuse narratiiv on arenenud nii, et see viitab ka moslemitele, kelle kohta arvatakse, et nad tunnistavad väliselt islamit, kuid püüavad salaja õõnestada islamit, selle institutsioone ja juhtimist. ISIS kasutab seda terminit nende moslemite kohta, kes rühmituse arvates õõnestavad nende poliitilisi eesmärke või on nende vastu. Rühmitus püüab eraldada oma toetajad nendest nn silmakirjatsejatest ning tekitada silmakirjatsejate suhtes hirmu ja vihkamist. (Mahood & Rane, 2017, pp. 24, 31)

RAN toob välja viis islamiäärmusliku narratiivi (RAN, 2019a, p. 3): päästmine/igavese elu lootus, ohver/tõrjutuse tunne, kontrolli haaramine, ebaõigluse tunne ja kalifaat. Magnus Ranstorp toob välja üheksa peamist narratiivi (RAN, 2019b, pp. 10–12): ohvri, alanduse, silmakirjalikkusse, ebaõigluse, džihaadi kui individuaalse kohuse, õigustava sõja, pääsemise ja päästmise, kalifaadi ning võitlejate narratiivid.

Järgnevalt seletatakse lahti kolm narratiivide kategooriat, mida kasutatakse ka magistritöö empiirilises osas, kombineerituna kahest RAN raportist:

Ohvri narratiivid

Ohvri narratiiv on kokku liidetud alanduse narratiiviga, kuna magistritöö autori hinnangul need kaks narratiivi omavahel kattuvad. Tegemist on narratiiviga, mis rõhub rohkem emotsionaalsetele vaadetele. Kõik raskused ja takistused, millega üksikisikud silmitsi seisavad, saab kokku võtta mõttega „*kuna te olete moslem, ähvardatakse teid ja mõistetakse hukka*“. (RAN, 2019a, p. 3) Ohvri narratiiviga rõhutatakse, kuidas maailm ei aktsepteeri sind moslemina ning tehakse Jumala teenimine keeruliseks. Selle narratiiviga pannakse kõik moslemid kokku ühte ritta, kus ühe religioosse praktika allasurumine on kujundatud kõigi moslemite allasurumiseks. Sellele annab hoogu moslemite negatiivne meediakajastus pärast 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakuid. (RAN, 2019b, pp. 10–11)

Silmakirjalikkuse narratiivid

Silmakirjalikkuse narratiiv rõhub lääne kahepalgelisusele. Lääne riigid näitavad ennast demokraatlikke väärtusi austavate riikidena, kuid tegelikkuses samal ajal peavad sõda võõral maal, pannes toime koledaid tegusid moslemite vastu nende endi maal. Selle narratiivi kohaselt on lääts tegelik agressiivsuse rõhuja ja alistaja võrdkuju. (RAN 2019b, p. 10)

Ebaõigluse narratiivid

Tegemist on narratiiviga, mis viitab suurele moslemivastasele ebaõiglusele läbi lääne välispoliitika ja plaanide moslemite allutamiseks ja nõrgestamiseks. Seda tüüpi narratiivi loomiseks kasutatakse ajaloolisi fakte ja sündmusi. Selle narratiivi tõhusust tõstab asjaolu, et see sisaldab tõeelemente ja faktiväiteid. (RAN 2019b, p. 10; RAN, 2019a, p. 3)

2. ISLAM.PRI.EE MATERJALIDE ANALÜÜS ISLAMIÄÄRMUSLIKE NARRATIIVIDE TUVASTAMISEKS

Magistritöös viidi läbi empiiriline kvalitatiivne uuring. Laheranna (2008, lk 24) kohaselt kvalitatiivsed uurimisviisid keskenduvad inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade töö metoodikast ja valimist. Teises alapeatükis keskendutakse islam.pri.ee tekstide kriitilisele diskursusanalüüsile. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse kriitilise diskursusanalüüsi tulemusi vastavalt magistritöös püstitatud uurimisküsimustele ning viimases alapeatükis esitatakse autoripoolseid järeldusi ja ettepanekuid.

2.1. Metoodika ja valim

Magistritöös kasutatakse uurimisstrateegiana **kriitilist diskursusanalüüsi**. McGregori (2004) kohaselt on sõnad politiseeritud (isegi kui kõnelejad sellest alati teadlikud ei ole), sest need kannavad endas võimu, mis peegeldab kõnelejate huve. Kriitilist diskursusanalüüsi saab peamiselt seostada autoritega nagu Norman Fairclough, Ruth Wodak ja Teun van Dijk. Nende autorite arvates puudub kriitilisel diskursuseanalüüsil homogeenne analüüsimeetod, vaid sellel meetodil on terve rida kriitilisi lähenemisviise, mida võib klassifitseerida kriitiliseks diskursusanalüüsiks. (Machin & Mayer, 2012, p. 4) Kriitilise diskursusanalüüsi mõistes juhib Fairclough tähelepanu terminile „kriitiline keeleõpe“ (*critical language study*). Kriitilist keeleõpet kasutatakse erilises tähenduses, eesmärgiga näidata seoseid, mis võivad olla inimeste eest varjatud – näiteks seosed keele, võimu ja ideoloogia vahel. (Fairclough, 1989, p. 5) Kriitiline diskursusanalüüs analüüsib tavaliselt uudistekste, poliitilisi kõnesid, reklaame, kooliraamatuid vms, paljastades strateegiaid, mis võivad pealtnäha tunduda neutraalsed, kuid võivad tegelikult olla ideoloogilised ning püüda kujundada sündmuste ja isikute esitust

konkreetsetel eesmärkidel. Seega mõiste „kriitiline“ tähendab keele deneutraliseerimist, et paljastada tekstides leiduvate varjatud ideede ja enesestmõistetavate eelduste tüübid. (Machin & Mayer, 2012, p. 5)

Faircloughi kolmetasandiline kriitilise diskursusanalüüsi raamistik koosneb teksti analüüsimisest, teksti koostamise ja tarbimise analüüsist (*discursive practices*) ning asjakohaste üleüldiste ühiskondlike praktikate analüüsist (*social practise*) (Fairclough, 1989, pp. 17–47). Tekstide analüüsimiseks kasutatakse töös Faircloughi (2003, p. 55) kirjeldatud eelduste analüüsi. Eeldused aitavad tuvastada tekstides varjatud tähendusi. Faircloughi kohaselt jagunevad eeldused kolmeks: eksistentsiaalsed ehk olemuslikud eeldused (eeldused selle kohta, mis eksisteerib); väitvad eeldused (eeldused selle kohta, mis on toimunud, mis toimub ja mis võib toimuda); ja väärtuseeldused (eeldused selle kohta, mis on hea või soovitav või mis ei ole soovitav). (Fairclough, 1989, pp. 17–47; Fairclough, 2003, p.55)

Magistritöös moodustatakse eesmärgipärane valim (Õunapuu, 2014, lk 143), võttes analüüsimiseks eestikeelsed tekstid islam.pri.ee keskkonnast, mis mainisid džihaadi, terrorismi, käitumisõpetusi, inimõigusi ja naiste kohtlemist. Empiirilise analüüsi raames kopeeriti islam.pri.ee veebilehelt tekstid kokku eraldi Wordi faili ning vastavalt sisule jagati tekstid kolme peamisesse kategooriasse: „islam, džihaad ja terrorism“ (7 teksti); „moslemite käitumisõpetus ja inimõigused“ (7 teksti); „teiste rasside ja naiste kohtlemine“ (6 teksti). Lugejale parema ülevaate andmiseks koostati magistritöö autori poolt tabel, mis näitab tekstide jagunemist kolmes kategoorias (vt. Tabel 1). Iga tekst kuulub ainult ühte kategooriasse, seega on analüüsitavaid tekste kokku 20.

Tekstide kriitilist diskursusanalüüsi alustatakse üldiste ühiskondlike praktikate ja diskursuste väljatoomisega. Seejärel tehakse tekstide analüüsi. Vastavalt magistritöös püstitatud uurimisküsimustele on tekstide analüüsimine jagatud kahte ossa: 1) tuvastatakse eelduste abil tekstides sisalduvaid võimalikke islamiäärmusliku propaganda ilminguid; 2) tuvastatakse eelduste abil tekstides esinevaid võimalikke islamiäärmuslikke narratiive. Tsitaate valitakse selle järgi, kas neis mainitakse islamit ja moslemeid.

Hiljem järelduste peatükis analüüsitakse uuringu tulemusi. Seetõttu on analüüsitavad tekstid eraldatud kui „tekst nr 1“, „tekst nr 2“ jne, et oleks magistritöö autoril võimalik teha loogilistelt struktureeritud järeldusi.

Tabel 1. Kategooriad ja tekstid (autori koostatud)

KATEGOORIA	TEKSTID
Kategooria 1: Islam, džihad ja terrorism	Tekst 1: Islam Eestis ja mujal
	Tekst 2: Islam ja terrorism
	Tekst 3: Terrorism – poliitika, kombestiku või usu viga?
	Tekst 4: Mida ütleb islam terrorismi kohta?
	Tekst 5: 9/11 – kes on terrorist?
	Tekst 6: Mis on džihad?
	Tekst 7: Meeste arvamus džihadist
Kategooria 2: Moslemite käitumisõpetus ja inimõigused	Tekst 8: Inimõigustest islamis
	Tekst 9: Moslemite käitumisõpetus
	Tekst 10: Head kodukombed meestele
	Tekst 11: Sunna ja noored moslemid
	Tekst 12: Vanemate kohtlemine
	Tekst 13: Viisakus Islamis
Kategooria 3: Teiste rasside ja naiste kohtlemine	Tekst 14: Viha talisemine
	Tekst 15: Palverännak
	Tekst 16: Islamofoobia
	Tekst 17: Mõtteid rassismist ja diskrimineerimisest
	Tekst 18: Naised islamis
	Tekst 19: Naiste väärkohtlemine
Tekst 20: Kas islam lubab naisi peksta?	

2.2. Tekstide kriitiline diskursusanalüüs

Ühiskondlik praktika: Asetades islamiusu ja moslemitemaatika Eesti konteksti, siis eestlased kardavad seda, mida nad ei tea või millest nad teadlikud ei ole.

Põhjus seisneb selles, et eestlased on üsnagi ateistlik rahvus. 2021. aastast lõpust kuni 2022. aasta alguseni läbiviidud rahvaloendus näitas, et Eesti inimesest 58% ei pea omaks ühtegi usku. Võrreldes teiste rahvustega, siis eestlaste seas on rohkem inimesi, kellel puudub usk. (Statistikaamet, 2022) Eestlased üldiselt ei pruugi olla ennast ise harinud erinevate religioonide teemal, mille tulemusel ühiskonnas ei osata moslemeid ja islamit ka aktsepteerida. Lisada siia juurde ka veel meedia, mis maalib islamiusust teatud negatiivset pilti ühiskonnas. Kuna inimene ei ole usundiga tuttav, siis ei osata ka suures infotulvas vahet teha, mis on islami teemal õige või vale – siinkohal eriti seoses sellega, kuidas islamiäärmuslus tingib negatiivset suhtumist islamisse. Eesti riiklikes õppekavades on küll usundiõpetus sees, kuid seda ainult valikaine tasemel, mis tegelikult ei pruugi tähendada seda, et seda ainet reaalselt ka koolis õpetatakse. (Lepa, 2019, lk 92; Haridus- ja Teadusministeerium, 2024)

Diskursiivne praktika: Islam.pri.ee veebileht on kõigile avalikult ja kergesti kättesaadav ning lehekülge haldavad inimesed, kes on leidnud islamis täiusliku eluviisi (Anon., 2024a). Islam.pri.ee leht loodi 2006. aastal kolme eestlasest moslemi poolt – Kätlin Hommik-Mrabte, Nele Siplane ja Airi Hunt (Hommik-Mrabte, *et al.*, 2006). Veebilehe arhiivi saab vaadata järgnevalt veebiaadressilt: https://web.archive.org/web/20180801000000*/islam.pri.ee. Selles arhiivis saab vaadata, kuidas on islam.pri.ee veebileht aastate jooksul muutunud ning millist sisu alatest 2006. aastast kuni praeguseni on seal jagatud. Islam.pri.ee veebilehel kirjutatakse peamiselt sellest, kuidas elada islamiõpetuste järgi ning tuntakse vajadust vastata lääne ühiskonnas nende kohta levitatavatele stereotüüpidele. Analüüsitavates tekstides tuginetakse enamjaolt koraani suuradele ja prohvet Muhammadide õpetustele. Lisaks on mõningates tekstides kasutatud võõrkeelseid allikaid eestikeelse info edastamiseks.

Näiteks tekstist nr 3 tuleb välja, kelle vaatenurgast tekste esitatakse: „*Minul kui moslemil, arablastest perekonna liikmel ja araabia filoloogil /.../*“ (Hommik-Mrabte, 2024). Teksti autori arvates süüdistab ühiskond kõikides negatiivsetes tegevustes islamit, mille tõttu on saanud see külge radikaalse maine ning ässitatakse inimesi moslemite vastu ülesse. Ehk kuna tegemist on siinkohal

eestlasega, kes on moslem ja araablaste perekonnast, tunneb ta, et on õige inimene seletamaks teemat (taotleb legitiimsust). Lisaks tunneb ta, kuidas temasse ja teistesse moslemitesse suhtutakse ning tunneb ennast ohvrina, tunneb vajadust sellest teemast kirjutada, et muuta ühiskonnas hoiakuid islami ja moslemite suhtes. Tekstis on kasutatud emotsionaalselt laetud väljendit „sülitame valimatult näkku“ ehk sellega püüab teksti autor edasi anda mõtet, kui indiviid midagi äärmuslikku korda saadab, siis süüdistatakse selles kõiki moslemeid.

Ajavahemikul detsember 2023 kuni veebruar 2024 külastati islami.pri.ee veebilehte vähem kui 5000 korda kuus. Sellel ajavahemikul olevate külastuste pörkemäär (inglise k. *bounce rate*) on 49.08%. (Similarweb, 2024a) Pörkemäära võib defineerida kui külastajate protsenti, kes vaatavad enne saidilt lahkumist ainult ühte lehte. Veebilehe kõrge pörkemäär viitab üldiselt sellele, et inimesed lahkuvad veebisaidilt kiiresti ega soovi sinna uudistama jääda. (Kirk, *et al.*, 2012, p. 561; Similarweb, 2024b) Magistritöö autori hinnangul on islam.pri.ee veebilehe pörkemäär keskmine. See tähendab seda, et kui sellele veebilehele satutakse, siis seda kohe ei suleta, vaid vaadatakse seal kauem ringi. Nendest külastustest 96.12% toimus Eestist, kuid Similarwebi andemetel on näha, et sellel perioodil 3.88% külastustest toimus ka Egiptusest (Similarweb, 2024a).

2.2.1. Islam, džihaad ja terrorism

Tekst nr 1: „Islam Eestis ja mujal“

Propaganda ilmingud: Analüüsitava tekstis ei tuvastatud islamiäärmusliku propaganda ilminguid.

Küll aga toodi välja näiteks tekstilõigus: „Islam on kristluse järel suuruselt teine religioon maailmas. Moslemite arv kasvab iga päevaga (nii kõrgema iibe kui ka usu vastu võtmise tõttu), nii et kaugel pole aeg, kui maailmas saab olema rohkem moslemeid kui kristlasi“ (Anon., 2024b) – siin esineb väitvat eeldust, et hetkel võime näha kristlust maailma suurima usundina, kuid lähitulevikus võib see

tasakaal muutuda ja islamist saab number üks religioon maailmas. Lääne ühiskonnas hirmutatakse inimesi ka sellega, kuidas varsti moslemid võtavad USA ja Euroopa üle ning ameeriklased ja eurooplased jäävad oma maadel vähemusse. Seda väidet kasutatakse pigem konservatiivide poolt, kes kritiseerivad liberaalide rändepoliitikat.

„Samuti on moslemeid maailmas kokku 1,5 ja 2 miljardi vahel, kellest vaid paarkümmend tuhat on seotud äärmuslusega, seega kui piisk meres“ (Anon., 2024b), kus väitvaks eelduseks on, et kõik moslemid ei võrdu islamiäärmuslusega.

Narratiivid: Toetudes teooriale, tekstist joonistub välja üks islamiäärmuslik narratiiv – **ohvri narratiiv** (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28). Narratiivis esineb alandamist ja ohvritunde tekitamist sellega, kuidas sõnadele „islam“ ja „moslem“ antakse negatiivselt meeletatud tähendusi. Rõhutatakse, kuidas inimest moslemina ja inimese usku (islamit) ühiskonnas ei aktsepteerita: *„Enamikule lääne inimestest seostub islam terrorismiga. Kui öelda sõna moslem, siis tuleb neil automaatselt silme ette pommivööga habetunud araablane või üleni musta rietatud naisterahvas, kellest pole näha muud kui silmad, kui neidki.“* (Anon., 2024b) Siin üheks väitvaks eelduseks on, et läänes olevad inimesed panevad islami ja terrorismi vahele võrdusmärgi. Üheks väitvaks eelduseks on veel see, et lääne ühiskonnas on moslemite ja islami usu suhtes teatud negatiivsed ja stereotüüpsed hoiakud.

Tekst nr 2: „Islam ja terrorism“

Propaganda ilmingud: Analüüsitava tekstis ei tuvastatud islamiäärmusliku propaganda ilminguid.

Narratiivid: Toetudes teooriale, joonistub tekstist välja üks islamiäärmuslik narratiiv – **ohvri narratiiv** (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28). *„Tänapäeval kasutatakse sõnu moslem ja terrorist sünonüümidenä. Stereotüüp on juba nii laialt levinud, et keegi ei küsi enam endalt, kui palju selles väites ka tegelikult tõtt on“* (Anon., 2024c) – siin on väitvaks eelduseks, et kõik

moslemid kõrvutatakse terroristidega ning moslemina pole sa ühiskonnas aktsepteeritud. Väitvaks eelduseks on veel see, et moslemitest levitatakse ühiskonnas mittetõeseid fakte.

Tekst nr 3: „Terrorism – poliitika, kombestiku või usu viga?“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis tuvastati seos islamiäärmusliku propaganda käsitlemisega, milles pandi rõhku, kuidas käituda hea moslemina. Teisena tuvastati sarnasus ISIS-ega, kes kasutas lugusid publiku tunnetele rõhumiseks. (Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; Kruglova, 2021, pp. 115–116; käesolev töö lk 18, 19)

Tekstilõigus *„Oma usundit sügavuti õppinud moslem ei õhuta vaenu ega soorita enesetappu, kuna ta teab, et vaenutsemine on Jumalale vastumeelt ning enesetapp islami seaduse järgi rangelt keelatud – kellelgi ei ole õigust ise oma elu lõpetada, olgu põhjus milline tahes“* (Homnik-Mrabte, 2024) esineb väitvat eeldust, et ennast harinud moslem mõistab, et islam ei luba enesetappu ega ei õhuta vaenulikule tegevusele ning väärtuseeldust, et sellised teod on islami seaduse poolt taunitavad ja mittesoovitavad.

„/.../, võib võrdluseks tuua meie endi tavainimese nõrdimuse, kui pärast Eesti Vabariigi väljakuulutamist ilmusid “kodumaale“ väliseestlaste järeltulijad ja hakkasid oma “võõrandatud vara“ tagasi nõudma“ (Homnik-Mrabte, 2024) – siin püüab autor oma argumendi veenvaks teha läbi Eestit võrdleva prisma ehk üritades islamit Eesti kontekstile lähemale tuua ning rõhuda publiku tunnetele ja emotsioonidele.

Narratiivid: Toetudes teooriale, siis analüüsitavas tekstis joonistuvad välja kolm islamiäärmuslikku narratiivi – ohvri, silmakirjalikkuse ja ebaõigluse narratiivid (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28).

Ohvri narratiivid

„Ka eestlastel on juba oma kaaskodanikest moslemite ees nii suur hirm ja nende vastu nii suur viha, et selle peale ei oska enam nutta ega naerda“ (Hommik-Mrabte, 2024) – siin üheks olemuslikuks eelduseks on, et eesti ühiskonnas eksisteerib viha ja hirm moslemite vastu ning väitvaks eelduseks on, et see jätkub ka edaspidi. Väitvaks eelduseks on veel see, et moslemid tunnevad ennast Eesti ühiskonnas mitteaktsepteeritud olevat.

„Kõiges islami süüdistamine on kestnud liiga kaua“ (Hommik-Mrabte, 2024) – tegemist on väitva eeldusega, et islamiäärmuslikes tegevustes on süüdi indiviidi ise, mitte islam (nagu lääne ühiskond sellele viitab).

Silmakirjalikkuse narratiivid

„Veel plahvatab Iraagis. See rahvas, kes sõjaväelise diktatuuri all on aastatega nii ära kurnatud, ei taha kindlasti minna nüüd automaatselt USA „demokraatliku“ valitsuse alla. Järjekordselt on tegu poliitilise võitlusega. USA tegelik roll maailmas ei ole mitte korrapidaja, vaid ahnitseja oma“ (Hommik-Mrabte, 2024), milles üheks väitvaks eelduseks on, et USA esitleb ennast demokraatlikke väärtuseid austava ja vabadust toova riigina. Väitvaks eelduseks on veel, et tegelikult oma isekate eesmärkide nimel tekitab USA konflikte võõral maal ehk siis USA on see tegelik paha, kes õhutab vaenu ja agressiivsust.

Tekstilõigus *„USA hoidis väga pikalt enda käest Iraagi nafta kaardipaki enamikku ning värskelt enne Saddam Husseinini terroristiks ja rahvavaenlaseks kuulutamist oli Iraak ametlikult öelnud Ei!, sest Iraagi rahval on õigus oma naftast kasu lõigata, mitte korjata vaid sente maa rendist, millest USA firmad miljardite eest naftat välja pumpavad“* (Hommik-Mrabte, 2024) üheks väitvaks eelduseks on, et kui keeldutakse nõudmisest, mis tuleb läänest (analüüsitavas tekstis on selleks USA), siis kuulutatakse see riik vaenlaseks rahvusvahelisel tasandil. Veel üheks väitvaks eelduseks on, et USA arvates on tal õigus minna teise riiki ja võtta kasu saamise nimel endale selle riigi maavarad ning mitte teha õiglast tehingut ja koostööd selle riigiga.

Tekstist tuleb hoiatavat alatooni, millega teksti autor püüab vihjata sellele, et inimestele on valetatud või informatsiooniga on manipuleeritud. Sellega jõutakse erinevate vandenõuteooriateni, kuidas 9/11 oli tegelikult USA valitsuse sisetöö. „/.../ võib-olla ei saagi te enam niisama rahulikult magada, sest teie vaenlane ei ole see, keda te arvasite olevat. Vaenlane võib olla hoopis lähemal või teda ei pruugi üldse olemas olla“ (Hommik-Mrabte, 2024), kus üheks väitvaks eelduseks on, et tõde, mida rahvas senini on uskunud, ei pruugi tegelikult üldse olla tõde ning tegelik kurjus pole mitte islam, vaid hoopis USA.

Ebaõigluse narratiiv

Tekstilõigus „/.../ pärast sõda lubadust ei täidetud ja Osmani impeeriumi araabia alad (välja arvatud Araabia poolsaar) jaotati („et paremini valitseda“) riikideks, mida enne ei eksisteerinud – Süüria, Iraak, Liibanon, Transjordaania, Palestiina – ja seati kas Inglismaa või Prantsusmaa protektoriaadi alla“ (Hommik-Mrabte, 2024) üheks väitvaks eelduseks on, et läänt ei saa usaldada ning lääts oma poliitikaga allutas moslemimaad enda võimu alla. Olemuslikuks eelduses on, et riigid/piirkonnad Süüria, Iraak, Liibanon, Transjordaania, Palestiina eksisteerivad ka hetkel, kuid siinkohal on oluline välja tuua, kuidas lääne poolt tekitatud piirid tekitavad siiani konflikte.

Tekst nr 4: „Mida ütleb islam terrorismi kohta“

Propaganda ilmingud: Analüüsitava tekstis tuvastati seos islamiäärmusliku propaganda käsitlusega, milles pandi rõhku, kuidas käituda hea moslemina (Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; käesolev töö lk 19).

Tekstilõigus „Moslemeid julgustatakse olema head loomade vastu ja neile mitte haiget tegema“ (Anon., 2024d) sõna „julgustatakse“ käivitab väärtuseeldust, et loomadega hästi käitumine on soovitatav ning loomadele haiget tegemine on taunitav.

Tekstilõigus „/.../ islamialaste tekstide valguses on islami ja moslemite seisukohalt kaitsetute tsiviilisikute südametes kabuhirmu õhutamine, ehitiste ja

vara laiaulatuslik hävitamine, süüütute inimeste, naiste ja laste pommitamine ja sandistamine kõik keelatud ja jälestusväärased teod“ (Anon., 2024d) üheks väitvaks eelduseks on, et islamialased tekstid ei õhuta vägivalda. Väitvaks eelduseks on veel see, et islam ja teised moslemid mõistavad hukka islamiäärmuslaste poolt toime pandud vägivaldsed teod.

Narratiivid: Toetudes teooriale (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei esine islamiäärmuslikke narratiive.

Tekst nr 5: „9/11 – kes on terrorist“

Propaganda ilmingud: Analüüsitud tekstis tuvastati seos islamiäärmusliku propaganda ilminguga, kuidas tuleb käituda hea moslemina (Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; käesolev töö lk 19).

Tekstilõigus *„Samuti keelab islam inimesi võtmast seadust endi kätte, mis tähendab, et moslemitest inividid ei tohi iseseisvalt otsustada, keda nad tahavad tappa, karisada või piinata“ (Anon., 2024e)* sõna „keelab“ käivitab väärtuseeldust, et õigusemõistmise enda kätte võtmine ei ole soovitatav ning esineb väitvat eeldust, et seda peab tegema selleks ettenähtud asutus, keda võetakse kuulda.

Tekstilõigus *„/.../ enesetapp on üks suurimaid patte ja see, kes paneb käe enese külge, jääb seda hetke teispoolsest igavesti läbi elama“ (Anon., 2024e)* on üheks väärtuseelduseks see, et enesetapp ei ole islamiõpetuste kohaselt soovitatav ning väitvaks eelduseks on see, et kui seda teha, siis järgneb sellele lõputu karistus.

„Araabiakeelse sõna džihaad, mida tõlgitakse tihti kui püha sõda, tähendus on tegelikult vaid võitlus või vastuhakk, eelkõige isiku sisemine võitlus endas peituva kurja välja juurimiseks, aga ka ühiskonna ja enda elu muutmine islami ideaalidele vastavaks“ (Anon., 2024e), mille väitvaks eelduseks on, et lääne ühiskonnas on saanud džihaad endale külge negatiivse tähenduse, kuid tegelikult ei tähenda see mitte sõda uskumatute vastu, vaid võitlust iseendaga. *„Püha sõda“* käivitab

olemuslikku eeldust, et see on vägivaldse islamiäärmuslusega seonduvalt olemas ning ISIS-e propagandas on see ka üheks kasutatavaks narratiiviks (Kruglova, 2021, p. 116; käesolev töö lk 25).

Tekstilõigus „*Võitluse ehk džihaadi pidamine on islamis loomulikult lubatud (nagu ka ükskõik millises muus religioonis või poliitilise korra all), et kaitsta islamit, moslemeid või vabastada maa, kus moslemid on alla surutud*“ (Anon., 2024e) fraas „džihaadi pidamine“ käivitab väitvat eeldust, et seda rakendatakse ning „*kaitsta*“ käivitab väärtuseeldust, et islami ja moslemite kaitsmise eesmärgi nimel on džihaadi pidamine soovitatav. Teoorias käsitleti seda mõistet vägivaldse islamiäärmusluse ühe vormina, et moslemid peavad rakendama kaitsvat džihaadi selleks, et tagada moslemikogukonna püsijäämine. (Wiktorowicz 2005, p. 83; käesolev töö lk 10)

Tekstilõigus „*Tegelikult suruvad paljud Lähis-Ida valitsuskorrad, mida peetakse islamlikeks, oma riikides islami järgimise maha*“ (Anon., 2024e) on üheks väitvaks eelduseks, et Lähis-Ida riigid, kes peavad ennast islamiusu järgijateks, tegelikult ei järgi islamiõpetusi.

Narratiivid: Toetudes teooriale, siis analüüsitavas tekstis esineb kaks islamiäärmuslikku narratiivi – ohvri ja ebaõigluse narratiivid (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28).

Ohvri narratiivid

„*Samas, kui serbalsed sooritasid Bosnias jubedaid tegusid, tappes ja vägistades süütuid naisi, ei kutsunud keegi neid kristlikeks terroristideks /.../ kui paremäärmuslikud kristlased pommitasid abordikliinikuid USAs, ei kutsutud neidki kristlikeks terroristideks*“. (Anon., 2024e) – siin on üheks väitvaks eelduseks see, et kristlasi ei sildistata terroristideks, kuigi nad panid toime vägivaldseid äärmuslikke tegusid. Joonistub välja moslemites tekitatud alandatuse ja mitteaksepteerituse tunne. Näiteks kui oleks moslem pommitanud seda abordikliinikut, siis oleks ta kohe saanud endale külge terroristi sildi.

Ebaõigluse narratiivid

„Jälgides islamimaailmas toimuvat, tuleb kindlasti silmas pidada, et enamikes moslemiriikides lõppes alles hiljuti pikk kolonisatsiooniperiood. Selle aja jooksul rõhusid enamasti Lääne rahvad (Inglismaalt, Prantsusmaalt) kohalikke nii kultuurselt, materiaalselt kui ka religioosselt.“ (Anon., 2024e) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et moslemimaades on ajaloo vältel olnud kolonisatsiooniperioode. Veel üheks väitvaks eelduseks on, et moslemimaad pole saanud tunda seda, mida tähendab olla vaba – seda just lääne riikide poolt tekitatud survestamise tõttu.

Tekstilõigus *„/.../ nimetada millekski muuks, kui kaudseks ja otseseks kolonisatsiooniks, seega ei ole valulik periood paljudes moslemimaades veel lõppenud ja inimesed on ikka veel välisjõudude või asevalitsuste kontrolli all“ (Anon., 2024e)* on väitvaks eelduseks see, et siiani ei ole moslemimaades kolonisatsioon lõppenud ning moslemimaades inimesed jätkuvalt kannatavad lääne poolt tekitatud ebaõigluse all. *„Välisjõud“* käivitab väärtuseeldust, et need inimesed ja/või institutsioonid ei ole moslemimaades soovitatavad.

Tekst nr 6: „Mis on džihaad“

Propaganda ilmingud: Analüüsitava tekstis tuvastati kaks seost islamiäärmusliku propaganda käsitlusega. Esimene käsitlus kattub ISIS-e ideoloogiaga, et islam on täiuslik ja kõikehõlmav teejuht ning teises käsitluses pandi rõhku sellele, kuidas käituda hea moslemina. (Ingram, 2016, p. 460; Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; käesolev töö lk 15, 19)

Tekstilõigus *„/.../, et panna Jumal kõigist oma armastatutest ettepoole, muuta Ta tähtsamaks kui kõik meie ambitsioonid ja meie endi eludki“ (Anon., 2024f)* esineb väärtuseeldust, et Jumala seadmine kõrgemale maistest ihadest on soovitav.

„Koraan lubab võitlemist islami ja moslemite kaitsmise eesmärgil“ (Anon., 2024f) – siin sõna *„kaitsmise“* käivitab väärtuseeldust, et kui islam ning moslemid on

ohus, siis moslemil on soovitatav asuda võitlusse oma kogukonna püsijäämise eesmärgil.

Narratiivid: Toetudes teorialele, siis joonistub tekstist välja üks islamiäärmuslik narratiiv – **ohvri narratiiv** (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28).

„Mis puutub aga nendesse, kes püüavad islami seaduse järgi elada, kuid kelle elu islami vastased keeruliseks muudavad, siis neil soovitatakse rahulikumas ja tolerantsemas keskkonda suunduda ja seal edasi püüda Jumala poolt kätte näidatud teel püsida“ (Anon., 2024f) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et inimest, kes tahab elada islami seaduste järgi, mõistetakse ühiskonna poolt hukka. Väärtuseelduseks on, et kui moslemile tehakse tema Jumala teenimine keeruliseks, siis on soovitatav suunduda keskkonda, mis ei vii moslemit eksiteele ning soodustab islami järgimist. Siinkohal eeldused käivitavad narratiivi sellega, kuidas moslemile tehakse ühiskonnas Jumala teenimine ja islami praktikate järgimine raskeks.

„Kui keegi on otsustanud Looja kõigest ettepoole asetada, kohtab ta tihti ülejäänud ühiskonna poolt tugevat survet, millele ei ole kerge vastu panna ja seega on oma pühenduse ja Jumala armastamise säilitamiseks vaja tõsist tahet ja püüdlust rakendada“ (Anon., 2024f) – siin üheks olemuslikuks eelduseks on, et ühiskonnas on olemas surve väga usklite vastu ning üheks väitvaks eelduseks on see, et sellele survele tuleb vastu panna ning mitte kalduda kõrvale oma usust. Väärtuseelduseks on, et suur tahte jõud usu säilitamisel on soovitatav.

„Kui keegi kuulus varem mingisse teise usku ja seejärel otsustas moslemiks hakata, avaldatakse talle kindlasti oma pere usku tagasipöördumiseks survet, millele ta peab kõigest hingest püüdma vastu seista“ (Anon., 2024f) – siin on üheks väitvaks eelduseks see, et inimesel takistatakse pöörduda islami usku. Siinkohal eeldus käivitab narratiivi sellega, kuidas inimest moslemina ühiskonnas (ja ka pere keskel) ei aktsepteerita ning ta mõistetakse hukka usu tõttu.

Tekst nr 7: „Meeste arvamus džihaadist“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis tuvastati üks seos islamiäärmusliku propaganda ilminguga – kuidas käituda hea moslemina (Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; käesolev töö lk 19).

„Väike džihaad on võitlus teistega. Aga see ei pea üldse tähendama relvade kasutamist. Kui võimalik, siis saab džihaadi pidada sõnade, meedia, kirjanduse jne kaudu. Aga kui tõesti muslimeid rünnatakse, siis on lubatud ka relvade kasutamine /.../“ (Anon., 2024g) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et ühe džihaadi vormiks on võitlus teistega ning veel üheks väitvaks eelduseks see, et see džihaadi vorm ei pea toimuma tingimata vägivalda kasutades. Väitvaks eelduseks on veel see, et olenevalt sellest, milline rünnak moslemite vastu toime pannakse, selgub, kuidas džihaadi rakendada peaks.

Tekstilõigus *„Islam usub, et kõik inimesed peavad elama rahu. Me ei tohi rünnata Venemaad või Ameerikat, isegi kui neid vihatakse“ (Anon., 2024g) üheks väitvaks eelduseks on see, et islam soosib rahu ning „ei tohi“ käivitab väärtuseeldust, et teiste riikide ründamine viha tõttu ei ole üldse soovitav.*

„Kui aga tõesti mind või minu sõpru ja tuttavaid rünnatakse meie usu pärast, siis olen küll valmis võimaluste piires ennast ja teisi kaitsma“ (Anon., 2024g) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et kui moslemit rünnatakse tema usu pärast, siis on ta valmis kasutusele võtma meetmeid, mis on temal parasjagu käsutuses.

„Teen džihaadi sõnade abil nende vastu, kes väidavad end küll olevat muslimid, aga ei ole seda sisemuses ning kutsun neid ka Jumalat kartma ja ainult Teda teenima“ (Anon., 2024g) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et tehakse mittevägivaldset džihaadi inimestele, kes väliselt näitavad ennast moslemina, kuid tegelikult seda ei ole. Seoses sellega saab siin viidata ühele uuringule, kus ISIS kasutas silmakirjalikkuse narratiivi moslemite puhul, kes nende vaates tegelikult islamit sisimas ei tunnistanud (Mahood & Rane, 2017, pp. 24, 31; käesolev töö lk 27). Veel üheks väitvaks eelduseks siin on, et moslemid ei tohi kuuletuda kellelegi teisele kui ainult islamile.

Narratiivid: Toetudes teooriale, siis joonistub tekstist välja üks islamiäärmuslik narratiiv – **ohvri narratiiv** (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28).

„Islamist rääkides on džihaad tihti selleks teemaks, mis toob endaga kaasa väga palju vastakaid arvamusi. Ma usun, et see on ka üks põhjustest, miks peetakse islamit vägivaldseks religiooniks (omamata täit informatsiooni).“ (Anon., 2024g) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et ühiskonnas seostatakse džihaadi mõistet ja olemust peaaegu alati islamiäärmusluse vägivaldse vormiga ning alati ka islamiga. Eeldused käivitavad narratiivi, kuidas islamile pannakse külge vägivaldsed stereotüübid, seeläbi tekitades moslemite ohvritunnet.

2.2.2. Moslemite käitumisõpetus ja inimõigused

Tekst nr 8: „Inimõigustest islamis“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis tuvastati seos kahe islamiäärmusliku propaganda käsitlusega. Esimene seos on ISIS-e ideoloogiaga, mis peab islamit täiuslikuks teejuhiks ning teise seosega rõhutatakse, kuidas käituda hea moslemina. (Ingram, 2016, p. 460; Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; käesolev töö lk 15, 19).

„Jumala seadused on aga igavesed ja kui Tema on kord juba meie õigused kehtestanud, siis ei ole ühelgi seadusandlikul assambleel, valitsusel ega kellelgi kolmandal õigust ega volitusi teha neisse ainsatki parandust, neid tühistada ega muuta“ (Anon., 2024h) – siin üheks väitvaks eelduseks on see, et islami seadused on ainulaadsed. Veel üheks väitvaks eelduseks on, et tavaasutused oma ideoloogiatega ei saa muuta islami seadusi, mis on kord juba Jumala poolt paika pandud ehk islam on puutumatu.

Tekstilõigus *„Naisi, lapsi, vanureid, haigeid ega haavatuid ei tohi mitte mingil viisil rõhuda. Naiste au ja vouruslikkust peab austama igas olukorras“* (Anon.,

2024h) on üheks väärtuseelduseks see, et ühiskonnas haavatavamate inimestega hästi käitumine on islamis soovitatav.

Tekstilõigus „*Keelatud on ka naiste vägistamine, vaenlase territooriumi rüüstamine, vaenlase kodukoha laastamise eesmärgil kaevude kinni ajamine ja puude langetamine*“ (Anon., 2024h) sõna „keelatud“ käivitab väärtuseeldust, mille kohaselt naiste ja vaenlaste kallal suured vägivaldsed teod on islamis täiesti mitte soovitatavad.

Narratiivid: Toetudes teorialele (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei tuvastatud islamiäärmuslikke narratiive.

Tekst nr 9: „Moslemite käitumisõpetus“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis ei tuvastatud islamiäärmusliku propaganda ilminguid.

Narratiivid: Toetudes teorialele, siis tuleb tekstist välja üks islamiäärmuslik narratiiv – **ohvri narratiiv** (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28). „*Lääneühiskond peegeldab tihti moslemeid meedia kaudu vaid kui protesteerivaid, kisavaid, halavaid, autosid põletavaid, end õhkivaid, oma õigusi peale suruvaid isikuid*“ (Anon., 2024i) – siin on üheks olemuslikuks eelduseks see, et lääne ühiskonnas eksisteerib negatiivne kuvand moslemitest ning üheks väitvaks eelduseks on, et see jätkub ka edaspidi. Veel üheks väitvaks eelduseks on, et moslemeid kujutatakse ühiskonna osana, mis häirib inimeste elu läänes. Eeldused käivitavad narratiivi, et sellise laiapõhjalise sildistamisega tekitatakse moslemite ohvritunnet.

Tekst nr 10: „Head kodukombed meestele“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis tuvastati seos ühe islamiäärmusliku propaganda ilminguga, et inimene peab käituma hea moslemina (Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; käesolev töö lk 19). Tekstilõigus „*Nad ei tule selle*

pealegi, et võiksid lapse sülle võtta ning temaga seni tegelda, kui toit valmib.“ (Anon., 2024j) on väärtuseelduseks see, et naise abistamine kodutöodes moslemist mehe poolt on soovitatav.

Narratiivid: Toetudes teooriale (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei esine islamiäärmuslikke narratiive.

Tekst nr 11: „Sunna ja noored moslemid“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis leiti seos ISIS-e ideoloogiaga, mis käsitleb islamit kui ainulaadset teejuhti (Ingram, 2016, p. 460; käesolev töö lk 15).

Tekstilõigus *„Seega, kui nooruki üks vanematest või mõlemad takistavad teda tegemast midagi, mis on Jumala poolt kohustuslikuks tehtud, siis ei tohi nooruk loodule (oma vanematele) kuuletuda, olles samal ajal Loojale sõnakuulmatu“* (Anon., 2024k) on üheks väärtuseelduseks see, et kui moslemil ei lubata teha midagi, mis on Jumala poolt määratud, siis selle keelamise ignoreerimine on islami kohaselt soovitatav. Teisisõnu, islam on kõikehõlmav teejuht individuaalseks eluks ning ei tohi lasta seda kahjustada teiste ideoloogiatega.

Narratiivid: Toetudes teooriale (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei esine islamiäärmuslikke narratiive.

Tekst nr 12: „Vanemate kohtlemine“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis tuvastati seos islamiäärmusliku propaganda käsitlusega, mis rõhutas, et tuleb käituda hea moslemina (Baugut & Neumann, 2020, p. 1453; käesolev töö lk 19).

„Peale kolme korda hiiudmist kutsus ema Jumalat poja vastu appi. Veidi hiljem süüdistas üks naine sedasama meest temaga abielu rikkumises. Mees oli küll süütu, kuid kõigile oli uudis teada“ (Anon., 2024l) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et islamis on oluline näidata austust oma vanemate vastu. Teiseks väitvaks

eelduseks on, et moslem olla välistab oma ema vastu ebaviisakas olemist ning rikkudes islami reegleid saab inimene karistada.

Tekstilõigus „*Sellepärast, et kui keegi on sõnakuulmatu või lugupidamatu oma vanemate suhtes, käristab ta oma suhte Jumalaga armutult lõhki*“ (Anon., 2024l) on üheks väärtuseelduseks see, et oma vanematega lugupidavalt käitumine on soovitav.

Narratiivid: Toetudes teoriale (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei esine islamiäärmuslikke narratiive.

Tekst nr 13: „Viisakus islamis“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis tuvastati seos ühe ISIS-e ideoloogiaga, milles rõhutatakse islami ülimalikkust ning on kõikehõlmav teejuht inimeste elus (Ingram, 2016, p. 460; käesolev töö lk 15).

Näiteks tekstilõigus „*Islam on kõikehõlmav usk, mis õpetab meid elama Jumala tahte kohaselt. See sisaldab reegleid ja soovitusi kõige kohta, mida me siin ilmas teeme*“ (Anon., 2024m) on üheks väitvaks eelduseks, et islam on moslemi elus universaalne teejuht ning väärtuseelduseks, et kui tahta järgida Jumala tahet, siis islami reeglite ja soovitude järgi elamine on moslemi jaoks soovitav.

Narratiivid: Toetudes teoriale (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei tuvastatud islamiäärmuslikke narratiive.

Tekst nr 14: „Viha talitsemine“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis leiti üks seos islamiäärmusliku propaganda ilminguga, milleks on ISIS-e ideoloogia islamist kui täiuslikust teejuhist (Ingram, 2016, p. 460; käesolev töö lk 15).

„*Kui me pole kindlad, kuidas mingis situatsioonis käituda, peaksime alati eeskujuleidmiseks pöörduma Prohvet Muhammedi (saws) ja tema õiglaste järgijate*

poole.“ (Anon., 2024n) – siin on väitvaks eelduseks see, et moslemina ei tohiks inimene pöörduda juhtnööride saamiseks välise ideoloogiate poole. Väärtuseelduseks on, et prohveti juhtnööride järgimine islamis on soovitav.

„*Samas, kui me vihastame Jumala õiguste kaitseks, siis see on islamis lubatud. Sellist viha on moslemil õigus tunda, kui tema usku rünnatakse, /.../ kui inimeste islamiga seotud au ja elud mängus on.*“ (Anon., 2024n) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et moslemitel on õigus vihastada oma Jumala kaitseks. Väärtuseelduseks on, et kui islamit rünnatakse, siis viha tundmine moslemil oma usu kaitsmise eesmärgil on soovitav.

„*Kui me vihastume /.../ sellele vastata viisil, mida Koraan ja Prohveti (saws) sunna meile ette kirjutanud on.*“ (Anon., 2024n) – siin üheks väärtuseelduseks on, et vihastamise ajal vastavalt koraani ja prohveti õpetuste järgi käitumine on soovitav.

„*Islam õpetab meile, et viha tundmine iseenesest ei ole patt, aga viha ajal valesti käitumine on patt ja võib viia väga halbade tagajärgedeni.*“ (Anon., 2024n) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et islami kohaselt viha tundmine on lubatud emotsioon ning väärtuseelduseks on, et islami kohaselt viha ajal valesti käitumine ei ole soovitav.

Narratiivid: Toetudes teooriale, siis joonistub tekstist välja üks islamiäärmuslik narratiiv – **ohvri narratiiv** (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28) „*Tänapäeval räägitakse maailmas islami kohta väga palju halba. Moslemitel on väga valus seda oma usu ja armastatud Prohveti (saws) kohta kuulda.*“ (Anon., 2024n) – siin üheks olemuslikuks eelduseks on, et maailmatasandil eksisteerib moslemitest väga negatiivne pilt. Üheks väitvaks eelduseks on, et moslemid tunnevad ühiskonnas ohvritunnet, kuna nende usku ei aktsepteerita.

2.2.3. Teiste rasside ja naiste kohtlemine

Tekst nr 15: „Palverännak“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis islamiäärmusliku propaganda ilminguid ei tuvastatud.

Narratiivid: Analüüsitavas tekstis joonistuvad seosed kahe narratiiviga – **kaasamise narratiiv** ja **erilisuse narratiiv** (Issaev & Shishkina, 2019, p. 120–122; Kruglova 2021, p. 129; käesolev töö lk 25–36).

Kaasamise narratiivid

„/.../ Me kõik võtsime osa samast rituaalist, mis tõi esile vaimse ühtsuse ja vendluse /.../ (Anon., 2024o) – siin üheks väitvaks eelduseks, et islami usk ja tehtud palverännaku rituaalid rõhutasid moslemite ühtsust.

Tekstilõigu *„Me tõepoolest oleme üksteisega sarnased vennad. Kõik kiitused kuuluvad maailmade Isandale, Allahile.“ (Anon., 2024o) üheks väitvaks eelduseks on, et moslemid on ühtne kogukond ning Allah tõi moslemid kokku.*

Erilisuse narratiiv

/.../ mida ma oma Ameerika kogemustest ei oleks iialgi suutnud valge ja mittevalge vahel võimalikuks pidada.“ (Anon., 2024o) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et läänes ei aktsepteerita inimest oma erinevustega ühiskonnas ning veel üks väitev eeldus on, et islam ja moslemid aktsepteerivad kõiki. Eeldused käivitavad narratiivi, et moslemid on paremad kui lääne inimesed.

Tekst nr 16: „Islamofobia“

Propaganda ilmingud: Toetudes teooriale, siis analüüsitavas tekstis tuvastati seos ühe islamiäärmusliku propaganda ilminguga, milles rõhutatakse, et moslemite kogukondade kriisid on tingitud pahatahtlikust keskkonnast (Ingram, 2017, p. 360; käesolev töö lk 18).

Tekstilõigus „/.../ Moslemeid võidakse ähvaradada või isegi rünnata; mošeesid, islamikeskuseid /.../ hävitada /.../ islami sümboleid meedia vahendusel mõnitada.“ (Anon., 2024p) üheks väitvaks eelduseks on, et diskrimineerivas keskkonnas võidakse moslemitele viga teha. Veel üheks väitvaks eelduseks on, et moslemite vara asutakse hävitama ning kuna ühiskond ei aktsepteeri islamit, siis võidakse avalikult rüvetada ka islamiusku.

„Islamofobia tähendab põhjendamatu hirmu islami ja moslemite vastu. See väljendab erinevaid rassismi akte, diskrimineerimist ja sallimatust moslemite ja nende kogukondade suhtes.“ (Anon., 2024p) – siin üheks olemuslikuks eelduseks on see, et islamofobia eksisteerib lääne ühiskonnas. Üheks väitvaks eelduseks on see, et islamofobiata ei oleks inimesed õhutatud käituma ebasündsalt moslemite suhtes.

Narratiivid: Analüüsitavas tekstis joonistub seos kahe narratiiviga – **ohvri narratiiv** ja **ristisõdijate narratiiv** (Mahood & Rane, 2017, pp. 24, 31; RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 26–27, 28)

Ohvri narratiivid:

Tekstilõigus „Aeg-ajalt kajastatakse uudistes, jutlustes, poliitilistes kõnedes ja TV debattides negatiivseid stereotüüpe nii islami kui ka moslemite kohta. Seda peetakse täiesti normaalseks nähtuseks.“ (Anon., 2024p) on üheks olemuslikuks eelduseks, et lääne ühiskonnas eksisteerib meediatasandil moslemitest negatiivseid kuvandeid, tekitades seeläbi moslemites alanduse ja hukkamõistu tunnet ning väitvaks eelduseks on, et seda tehakse ka jätkuvalt edaspidi.

„/.../ „islami kogukonnad ja /.../ on pärast 9/11 muutunud suurenenud vaenulikkuse objektideks. /.../ lihtrahva suur hirm veelgi süvendanud juba olemasolevad eelarvamusi, ka õhutanud kallaletungile ja ahistamisele“ (Anon., 2024p) – siin üheks väitvaks eelduseks on see, et enne 9/11 rünnakuid ei olnud moslemid vaenulikkuse objektiks. Väitvaks eelduseks on veel see, et haritud inimesed nii ei arva ega ründa ka moslemeid.

Ristisõdijate narratiivid:

„Nii mõnigi uudis või lugu oleks absoluutselt vastuvõetamatu, kui selle sihtmärgiks oleksid juudid, mustanahalised või muud vähemusrühmad, kuid moslemite ründamisest suudetakse alati kuidagi „üle libiseda“ ning seda peetakse normaalseks“ (Anon., 2024p) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et kui teistest vähemusrühmadest tehakse negatiivselt meelestatud lugusid, siis see ei ole lubatud. Väitvaks eelduseks on, et moslemitest halvustavate lugude tegemine on ühiskonnas aktsepteeritav ning sellele ei vaadata negatiivselt.

„Üldise tavana süüdistatakse lääneriikide moslemitest kodanikke tihti selles, et nad ei ole isegi korralikult ühiskonda integreerunud, mille läbi pannakse nende riiklik ja poliitiline ustavus küsimärgi alla“ (Anon., 2024p) – siin on üheks olemuslikuks eelduseks see, et moslemid ei olegi lääne ühiskonda integreerunud ja veel üheks väitvaks eelduseks on, et moslemite mittelõimimises süüdistatakse moslemite mittepiisavat riiklikku ja poliitilist ustavust. Veel üheks väitvaks eelduseks on siin see, et teistel, mittemoslemitest ühiskonnaliikmetel, on see ustavus sobilik.

„Moslemitest räägitakse kui teiste kõrval demokraatiasse, põhiseadusesse ja inimõigustesse vähem pühendunud isikutest.“ (Anon., 2024p) – siin on üheks väitvaks eelduseks see, et kui inimesed on moslemid, siis järelikult nad ei ole nii pühendunud riiklikku korda nagu seda on teise gruppi kuuluvad inimesed (näiteks kristlased).

Tekst nr 17: „Mõtteid rassismist ja diskrimineerimisest“

Propaganda ilmingud: Analüüsitava tekstis islamiäärmusliku propaganda ilminguid ei tuvastatud.

Narratiivid: Toetudes teooriale, siis joonistub tekstist välja üks islamiäärmuslik narratiiv – **ohvri narratiiv** (RAN, 2019a, p. 3; RAN, 2019b, pp. 10–11; käesolev töö lk 28)

Ohvri narratiivid:

„/.../ terve elu Eestis elanud eestlasena ei saa (ei julge) ma valju häälega rääkida sellest, et olen leidnud enda jaoks islami.“ (Anon., 2024q) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et eestlasest moslem kardab ühiskonna hukkamõistu pelgalt oma usu pärast.

„Oma kogemustele toetudes julgeksin väita, et valju häälega (islami)usust rääkimine ja /.../ vastavalt riietumine, ei tuleks kõne allagi.“ (Anon., 2024q) – siin on üheks väitvaks eelduseks see, et moslem kardab Eesti ühiskonnas järgida islamiusku nii avalikus kõnes kui ka riietuses. Eeldatakse, et sellele tuleb mingil kujul karistus.

Tekst nr 18: „Naised islamis“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis islamiäärmusliku propaganda ilminguid ei tuvastatud.

Narratiivid: Analüüsitavas tekstis tuvastati seos ühe islamiäärmusliku narratiiviga – **erilisuse narratiiviga** (Issaev & Shishkina, 2019, p. 120–122, käesolev töö lk 25).

Tekstilõigus *„/.../ paljud naised moslemimaailmas tunnevad mõnedele lääne naistele kaasa ja näevad hoopis neid ohvritena“* (Anon., 2024r) on üheks väitvaks eelduseks see, et paljud moslemimaailmas olevad naised on oma ohvriseisundist üle ning on võimelised kaasa tundma lääne naistele, kes ei ole üldse ohvid.

„Kas olete kunagi vaevunud mõtisklema selle üle, miks mosleminaised, kes läände immigreeruvad, säilitavad tavaliselt oma identiteedi ja püüdlevad selle poole, et see oma lastele edasi anda“ (Anon., 2024r) – siin on üheks väitvaks eelduseks see, et mosleminaised ja nende identiteet on paremad kui on lääne ühiskonnas olevatel naistel ja seetõttu ei ole mosleminaised tavaliselt nõus sellest läänes ka loobuma. Väitvaks eelduseks on veel see, et selle säilitamiseks antakse islamit

edasi järgnevatele põlvkondadele ning ei soosita lääneliku indentiteedi omaksvõttu.

Tekst nr 19: „Naiste väärkohtlemine“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis ei tuvastatud islamiäärmusliku propaganda ilminguid.

Narratiivid: Toetudes teooriale (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei tuvastatud islamiäärmuslike narratiive. Küll aga tuvastati äärmuslike kalduvustega ilminguid seoses sellega, milline on naiste roll moslemimaailmas.

Tekstilõigus „*Mõned moslemimehed vägivallatsevad oma naiste kallal, sest nad tahavad, et nood oleksid nõ modernsemad ja vähem islamilikud /.../*“ (Anon., 2024s) esineb väitvat eeldust, et meeste vägivallatsemise põhjuseks on tahe oma naist muuta islami reeglite vastu. Väärtuseelduseks on see, et vägivallatsemine kui selle islamivastane põhjus on mittesoovitav.

Tekstilõigus *Mõned moslemid, kellel on vaid pealiskaudsed teadmised islamist, ei tea oma nõrga usu ja väheste teadmiste tõttu, et islamis ei ole vägivallatsemine lubatud*“ (Anon., 2024s) esineb väitvat eeldust, et harimatu moslem kasutab islamiõpetusi enda huvides ja tõlgendab neid nii nagu talle parasjagu sobib, õigustades enda vägivaldset käitumist. Veel üheks väitvaks eelduseks on see, et haritud moslem sügavate teadmistega islamist ei vägivallatse. Seega mängib haridustase moslemi vägivalla kasutamise valikus olulist rolli.

„*Eriti traagiline on see, et mõned moslemimehed isegi kasutavad islamit, et oma vägivaldset käitumist õigustada*“ (Anon., 2024s) – siin on üheks väitvaks eelduseks see, et islamit kasutatakse vääralt enda huvides ära selleks, et õigustada teatud vägivalla kasutamist.

Tekstilõigus „*Nad väärkasutavad Koraani värssi, mis ütleb, et mehed on naiste kaitsjad ja ülalpidajad, et oma võimu demonstreerida, oma naiselt täielikku kuulekust nõuda ja teda kõiges kamandada.*“ (Anon., 2024s) on üheks väitvaks

eelduseks, et moslemimehed kasutavad koraanis olevat värssi ettekäändena vägivaldse tegevuse tegemisel, kuid tegelikult on nad (tahtlikult) väärtõlgendanud värssi mõtet.

Tekstilõigus „Viimase võimalusena, kui mees arvab, et see võib lahutust ära hoida ja selleks, et naisele teada anda, kui tõsine olukord on, on mehel õigus naist õrnalt vastu kätt või õlga, kuid mitte kusagile mujale lüüa. Löögist ei tohiks jääda ei märgi ega armi.“ (Anon., 2024s) esineb väitvat eeldust, et naist kõvasti lüüa ei tohi. Üheks väärtuseelduseks on, et mehe arvates abielu päästmise nimel ning naisele tõsise olukorra näitamiseks, on lubatud mehel naist lüüa, kuid õrnalt. Väärtuseelduseks on veel see, et kuskile mujale piirkonda kui vastu kätt või õlga naise löömine ei ole soovitatav. Väärtuseelduseks on, et kui lüüa naist, siis märgi või armi naise kehale mittejätmine on soovitatav.

Tekstilõigus „Imaamid panevad väärkoheldud mosleminaised end süüdi tundma, öeldes neile, et nad on väärkohtlemise kindlasti oma käitumisega ise ära teeninud, peaksid koju minema ja oma abikaasaga nii käituma, et too rahule jääks.“ (Anon., 2024s) on üheks väitvaks eelduseks, et väärkoheldud mosleminaised on ise süüdi selles, et mehed nende kallal vägivallatsevad. Väitvaks eelduseks on veel see, et mosleminaised peaksid kodus käituma vastavalt oma mehe nõudmistele, et vältida mehe poolt vägivallatsevat käitumist.

„Paljud väärkoheldud mosleminaised on pöördunud hädas oma sugulaste poole, kuid tihti saavad nad vastuseks, et peaksid väärkohtlemist vapralt taluma, kuna probleemi avalikustamine mõjub halvasti perekonna aule ja reputatsioonile“ (Anon., 2024s) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et islamikogukonnas peetakse perekonna aud ja reputatsiooni olulisemaks, kui väärkoheldud mosleminaiste olukordi. Veel üheks väitvaks eelduseks on see, et kui väärkoheldud mosleminaised otsivad abi, siis sellest võidakse keelduda.

Tekstilõigus „Islamikogukond on ilmselgelt mosleminaiste kaitsmises ja julmade moslemimeeste korralekutsumises läbi kukkunud“ (Anon., 2024s) esineb väitvat eeldust, et mosleminaised ei saa tunda ennast kaitstuna islamikogukondades, kuna väärtustatakse mehi rohkem.

Tekstilõigus „*Hoolimata islami õpetustest ja õiglusest, saavad paljud mosleminaised USAs ja Kanadas siiski sama saatuse osaliseks /.../ vägivalla all ligi 10% mosleminaistest.*“ (Anon., 2024s) esineb väitvat eeldust, et läänes kannatavad mosleminaised koduvägivalla all nii nagu islamiriikideski.

„/.../ islami õpetuste moonutamine, et naist tema soo tõttu väärtusetuna tundma panna“ (Anon., 2024s) – siin üheks väitvaks eelduseks on, et moslemimehed moonutavad islamiõpetusi selleks, et õigustada naise alandamist tema soo tõttu.

Tekstilõigus „*Moslemid ei mõista tihti, et kuigi see on Prohveti (saws) õpetusele täielikuks vastandiks, eiravad nad vaimse ja emotsionaalse vägivalla tõsidust, pidades seda vaid väikeseks mehe-naise vaheliseks asjaks /.../*“ (Anon., 2024s) esineb väitvat eeldust, et moslemimehed, kes peksavad või muud moodi vägivallatsevad oma naiste kallal, eiravad (ja/või ei täida) prohveti õpetusi. Üheks väitvaks eelduseks on veel see, et vägivallatsevate moslemimeeste arvates ei pea nad järgima sellel teemal islami õpetusi, sest see ei ole seotud õpetustega, vaid on tähtsusetu meeste-naiste vaheline asi.

Tekst nr 20: „Kas islam lubab naisi peksta“

Propaganda ilmingud: Analüüsitavas tekstis leiti üks seos islamiäärmusliku propaganda ilminguga, millega viidatakse ISIS-e poolt kasutatavale ideoloogiale, et islam on ainulaadne teejuht eluks (Ingram, 2016, p. 460; käesolev töö lk 15).

Tekstilõigus „*Islami õpetused on universaalsed. Need vastavad erinevate aegade, kultuuride ja olukordade vajadustele.*“ (Anon., 2024t) on üheks väitvaks eelduseks, et islamiusu õpetused on universaalne teejuht, mis sisaldab erinevaid olulisi õpetusi erinevates eluaspektides moslemite elu toimimiseks.

Narratiivid: Toetudes teooriale (käesolev töö lk 24–28), siis analüüsitavas tekstis ei tuvastatud islamiäärmuslike narratiive. Küll aga tuvastati äärmuslike kalduvustega ilminguid, kuidas naisega käituda.

Tekstilõigus „*Mõned moslemitest abikaasad, kes on vägivaldsed, ütlevad, et Koraan – täpsemalt suura 4 värss 34 – annab neile loa oma naise peksmiseks*“ (Anon., 2024t) on üheks väitvaks eelduseks see, et vägivaldsed moslemimehed õigustavad oma naise peksmist koraanist võetud õpetuse kohaselt.

Tekstilõigus „*On väga oluline, et naine austaks kodus mehe autoriteeti. Mees on pere pea ja naine peab sellega arvestama.*“ (Anon., 2024t) on üheks väärtuseelduseks see, et mehe autoriteedi austamine kodus naise poolt on islamis väga soovitatav. Üheks väitvaks eelduseks on, et islamis on soorollid rohkem paigas.

Tekstilõigus „*Kuigi mehel on õigus mõnikord naist distsiplineerida, et tema halba käitumist korrigeerida, tohib seda teha vaid äärmuslikes olukordades, kui miski muu enam ei aita.*“ (Anon., 2024t) on üheks väärtuseelduseks see, et kui naine käitub halvasti või tema käitumine on lubamatu, siis mehe poolt naise distsiplineerimine on soovitatav. Väitvaks eelduseks on see, et seda distsiplineerimist tuleb teha siis, kui muud vahendid ei andnud tulemusi.

Tekstilõigus „*/.../värsis mainitud n-ö kerget lööki ei tohi tavaliste probleemide lahendamiseks kasutada. Tegemist peab olema väga tõsise situatsiooniga, kus naine on väga ebamoraalselt käitunud*“ (Anon., 2024t) esineb väärtuseeldust, et kui naine käitub väga ebamoraalselt, siis karistamine löömisega sellise käitumise puhul on soovitatav. Väitvaks eelduseks on see, et mehed ei käitu nii väga ebamoraalselt ning nende löömist naise poolt ei lähe vaja.

2.3. Järeldused ja ettepanekud

Alapeatükis analüüsitakse eelmises alapeatükis tehtud tekstide kriitilise diskursusanalüüsi tulemusi. Magistritöös otsiti vastust uurimisprobleemile: „*Millised islamiäärmusliku propaganda narratiivid esinevad islam.pri.ee veebimaterjalides?*“ ning sellele vastuse leidmiseks oli püstitatud kaks

uurimisküsimust. Analüüsitavaid tekste oli kokku kakskümmend ning need jagati vastavalt sisule kolme kategooriasse (vt. Tabel 1).

Vastamaks uurimisküsimusele nr 1: „Millised islamiäärmusliku propaganda ilmingud esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitatavas sisus?“, toetus magistritöö autor teooriaosa esimesele poolele (täpsemalt alapeatükile 1.1.2.1, käesolev töö lk 14–20). Vägivaldsed islamiäärmuslased oma propagandas kasutavad palju pilte ning videoid, mis on üldjuhul väga vägivaldse sisuga või kutsuvad ülesse indiviide sooritama vägivaldseid akte. Kuid analüüsitud tekstides ei esinenud pildi- ega videokompositsioone ning samuti ei õhutatud ka vägivallale, vaid analüüsi tulemusel selgus, et tekstide eesmärgiks oli propageerida islamiusu rahulikkust, kuidas käituda õige moslemina ning propageerida aspekti, kuidas ühiskond käitub nendega valesti ning suhtub neisse vaenulikult. Analüüsitud kahekümnest tekstist **kolmeteistkümmel tekstil** tuvastati seos islamiäärmusliku propaganda ilmingutega (vt Tabel 2).

Tabel 2. Tunnuste koondtabel (autori koostatud)

Propaganda ilmingud	Teksti nr
Rühma kriisid on tingitud pahatahtlikest teistest	16
Islam on täiuslik, ajatu ja kõikehõlmav teejuht	6,8,11,13,14,20
Kuidas käituda hea moslemina	3,4,5,6,7,8,10,12
Lugude kasutamine rõhumaks publiku tunnetele	3
Ei tuvastatud kaudselt ühtegi propaganda ilmingut	1,2,9,15,17,18,19

Esimest ilmingut „**rühma kriisid on tingitud pahatahtlikest teistest**“ tuvastati ühel tekstil. Magistritöö autor nimetab seda seoseks, kuna selle ilminguga islamiäärmuslikud rühmitused kutsuvad ülesse neid toetama, sest nad võitlevad pahatahtlikest teistest tekitatud kriiside vastu (käesolev töö lk 18). Kuid magistritöö autor toetub siin ühele aspektile, milleks on, et moslemi kogukondade kriisid on tingitud pahatahtlikust keskkonnast.

Tekstis nr 16 (käesolev töö lk 48–49) rõhutati fakti, kuidas ühiskonnas islamifoobia tingib moslemite vastast vägivalda, mis väljendub nende diskrimineerimises ja ähvardamises, nende usu ja usuga seotud oluliste sümbolite rüvetamises ning rassismiaktides.

Teist ilmingut „**islam on täiuslik, ajatu ja kõikehõlmav teejuht**“ tuvastati kuuel tekstil. Selle ilminguga antakse edasi mõtet ISIS-e ideoloogiast, mida rühmitus kasutas oma propagandas, et islamit ei tohi nende kohaselt kahjustada inimese poolt loodud ideoloogiatega (käesolev töö lk 15).

Tekstis nr 6 (käesolev töö lk 40) rõhutati, et islami peab seadma ettepoole kõigest muudest isiklikest asjadest moslemi elus. **Tekstis nr 8** (käesolev töö lk 43) rõhutati fakti, et islami seadused on igavesed ning kui need on kehtestatud, siis mitte ükski asutus ei saa muuta ega tühistada oma ideoloogiatega Jumala poolt kehtestatud seaduseid. **Tekstis nr 11** (käesolev töö lk 45) rõhutati, et kui moslemist noorukil palutakse teha midagi vanemate poolt, mis on vastuolus Jumala poolt kehtestatud, siis sellel noorukil tuleb ignoreerida oma vanemate käske. **Tekstis nr 13** (käesolev töö lk 46) rõhutati fakti, et islam on usk, mis hõlmab kõiki õpetusi ja seadusi, kuidas peaks siin ilmas elama. **Tekstis nr 14** (käesolev töö lk 46–47) toodi välja, kui ei tea, kuidas peaks käituma mingisuguses situatsioonis, siis ei tohi abi otsida välistelt ideoloogiatega, vaid tuleb pöörduda prohveti ja tema õiglaste järglaste õpetuste poole. Islami õpetuste kohaselt on moslemil õigus tunda viha, kui tema usku rünnatakse, kuid vihastada tuleb viisil, mida sätestab koraan. **Tekstis nr 20** (käesolev töö lk 54) rõhutati sarnaselt tekstiga nr 13, et islami õpetused sisaldavad erinevaid universaalseid õpetusi, kuidas moslemid peaksid oma elus käituma vastavalt erinevatele situatsioonidele.

Kolmandat ilmingut „**kuidas käituda hea moslemina**“ tuvastati kaheksal tekstil. Seda ilmingut kasutati vägivaldsete islamiäärmuslaste poolt propagandas, mis näitas, kuidas üks hea moslem peaks käituma nii avalikult kui ka eraelus (käesolev töö lk 19).

Tekstis nr 3 (käesolev töö lk 35) toodi välja, et enda usus igati haritud moslem mõistab, et enesetapp ja vaenulikud teod ei ole islamiusu kohaselt lubatud. **Tekstis**

nr 4 (käesolev töö lk 37) toodi välja, et head moslemid peavad olema head loomade vastu ning nad peavad mõistma hukka vägivaldsete islamiäärmuslaste poolt toime pandud jälestusväärseid teod. **Tekstis nr 5** (käesolev töö lk 38–39) rõhutati, et moslem peab pidama džihaadi, kui toimub rünnak tema usu ja usukaaslaste vastu või vabastama maa, kus moslemid on alla surutud. Moslem peab kuulutama džihaadi endale, et võidelda endas oleva kurjuse vastu. **Tekstis nr 6** (käesolev töö lk 40) rõhutati fakti, et koraani kohaselt moslemina enda usu ja teiste moslemite kaitsmise eesmärgil võib asuda võitlusesse. **Tekstis nr 7** (käesolev töö lk 41–42) toodi välja, et džihaad ei pea koheselt olema relvade kasutamine, kuid kui tõesti moslemeid rünnatakse, siis nende kaitseks võib olla valmis relvi kasutama. Samas tuuakse välja, et ei tohi rünnata moslemite poolt vihatuid riike (nt USA). **Tekstis nr 8** (käesolev töö lk 43) toodi välja, et hea moslemina ei tohi rõhuda endast nõrgemaid ning naiste aud tuleb austada igas olukorras – siin tekib vastuolu sellega, kuidas naistega tegelikult käitatakse moslemikogukondades (käesolev töö lk 62–63). **Tekstis nr 10** (käesolev töö lk 44) rõhutati fakti, et moslemist mees võiks abistada oma naist kodutöodes. **Tekstis nr 12** (käesolev töö lk 45) toodi välja, et oma vanemaid peab austama ning kui olla lugupidamatu oma vanemate suhtes, siis kannatab selle all moslemi suhe Jumalaga – siin jällegi vastuolu tekstis nr 11 tooduga, kus nooruk peab hakkama vastu vanematele, kui miski nende palves või käsus on vastuolus islamiga (käesolev töö lk 57).

Neljandat ilmingut „**lugude kasutamine, et rõhuda publiku tunnetele**“ tuvastati ühel tekstil. Magistritöö autor nimetab seda seoseks, sest teooria kohaselt kasutas ISIS ära lugusid, et rõhuda publiku rahulolematusele ning etteheidetele (käesolev töö lk 18) ning käesolevas töös ühes tekstis tuvastati, kuidas seoses Eesti looga üritati rõhuda publiku emotsioonidele.

Tekstis nr 3 (käesolev töö lk 35) ilmnes, kuidas islamit üritatakse Eesti kontekstile lähemale tuua, tõmmates paralleele eestlaste minevikust ehk läbi Eestit võrdleva prisma, seeläbi eesmärgiga rõhuda eestlaste tunnetele ja emotsioonidele.

Vastamaks uurimisküsimusele nr 2: „Millised narratiivid esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitatavas sisus ning kas neis esineb islamiäärmusliku propaganda

narratiivide ilminguid?“ toetus magistr töö autor teooriaosa teisele poolele (täpsemalt alapeatükile 1.2.2., käesolev töö lk 24–28), kus olid välja toodud mõned islamiäärmuslaste poolt kasutatavad narratiivid erinevate teoreetikute uuringute põhjal ning narratiivid RAN raportitest. Analüüsitud kahekümnest tekstist **kaheteistkümmel tekstil** tuvastati **vähemalt üks** islamiäärmuslik narratiiv (vt. Tabel 3). Kaheksal tekstil tuvastati **1 narratiiv**, kolmel tekstil **2 narratiivi** ning ühel tekstil **3 narratiivi**.

Tabel 3. Tekstides esinenud narratiivide koonddtabel (autori koostatud)

Narratiivid	Teksti nr
Ohvri narratiivid	1,2,3,5,6,7,9,14,16,17
Silmakirjalikkuse narratiivid	3
Ebaõigluse narratiivid	3,5
Kaasamise narratiivid	15
Erilisuse narratiivid	15,18
Ristisõdijate narratiivid	16
Ei tuvastatud narratiive	4,8,10,11,12,13,19,20

Esimest narratiivi „**ohvri narratiivid**“ esines kümnel tekstil. Seda narratiivi tuvastati tekstide analüüsimisel kõige rohkem. Selle narratiivi kohaselt tekitatakse moslemite alanduse tunnet ning tunnet, et inimest moslemina ühiskonna poolt ei aktsepteerita – ehk nad on ühiskonnas tajutud ohvri rollis.

Tekstis nr 1 (käesolev töö lk 34) toodi välja, kuidas lääne ühiskonnas pannakse moslemitele ja islamile külge stereotüüpseid silte, seeläbi tekitades moslemite alanduse ning ebaõigluse tunnet. **Tekstis nr 2** (käesolev töö lk 34) on samuti välja toodud, et moslem võrdub terroristiga ning see stereotüüp on lääne ühiskonnas niivõrd juurdunud, et inimesed peavad seda juba iseenesest mõistetavaks. **Tekstis nr 3** (käesolev töö lk 35–36) on kujutatud moslemeid Eesti ühiskonna poolt tõrjutud osana, sest eksisteerib suur viha moslemite vastu ja tuntakse hirmu nende ees. Moslemid tunnevad ennast olevat ühiskonna poolt mitteaktsepteeritud enda usu tõttu. Lisaks on lääne ühiskonnas levinud arusaam, et kõikides negatiivsetes tegudes on süüdi islam. **Tekstis nr 5** (käesolev töö lk 39) rõhutati moslemite ja kristlaste vahelist diskrimineerimist ühiskonnas ehk kuidas usu tõttu tehakse

inimestel vahet. Tehakse võrdlust sellega, kui moslem teeb midagi jubedat, siis on ta kohe terrorist, samas kui kristlane saadab korda midagi jõhkrat, ei saa ta „kristliku terroristi“ silti. **Tekstis nr 6** (käesolev töö lk 40–41) toodi välja, et moslemil tehakse lääne ühiskonnas enda usu praktiseerimine ja Jumala teenimine keeruliseks. Islamiusu omaks võtmisel lasub moslemil ühiskonnapoolne surve ning kohati võib seda survet tunda ka pere keskel ehk inimest kui moslemit ühiskonnas ei aktsepteerita. Soovitatakse sellele survele vastu panna ning oma usk säilitada. **Tekstis nr 7** (käesolev töö lk 42–43) toodi välja, et mõiste „džihaad“ tõttu arvatakse islamit olema kui vägivaldne religioon, kuid tegelikult islami kontekstis tähendab džihaad midagi muud kui vägivaldsete islamiäärmuslaste poolt kuulutatud nn püha sõda. **Tekstis nr 9** (käesolev töö lk 44) rõhutati jällegi lääne ühiskonna poolt levitatavale moslemite negatiivsele kuvandile, pannes neile külge halvustavaid omadussõnu (halavad, kisavad, autosid õhku laskvad inimesed) ning seeläbi tekitades neis alanduse- ja ohvritunnet. **Tekstis nr 14** (käesolev töö lk 47) rõhutati moslemite kurbuse ja ebaõigluse tunnet ühiskonnas, sest nende usku ei aktsepteerita ning nad peavad kuulma palju halba oma armastatud prohveti ja usu kohta. **Tekstis nr 16** (käesolev töö lk 49) tuuakse välja, et ühiskonna poolt on aktsepteeritud (ja isegi normaalne), kuidas avalikul tasandil tehakse moslemeid maha ning neid sildistatakse usu pärast. Rõhutatakse fakti, kuidas pärast 9/11 terrorirünnakuid on suurenenud vaenlikkus moslemite vastu ning seeläbi õhutatakse lihtrahva hirmu, mis omakorda tingib vägivaldsele moslemite vastu. **Tekstis nr 17** (käesolev töö lk 50–51) toodi välja, et Eesti ühiskonnas moslem ei julge vabalt tunnistada ega rääkida, et ta on moslem ning on võtnud omaks islamiusu, sest kardetakse ühiskonna hukkamõistu.

Teist narratiivi „**silmakirjalikkuse narratiivid**“ esines ainult ühel tekstil. Selle narratiiviga tahetakse anda mõista, et lääs on tegelik paha, kes saadab korda jubedaid tegusid moslemite vastu. Samas esines see narratiiv moslemitest ka mitte piisavalt usklike inimeste suhtes.

Tekstis nr 3 (käesolev töö lk 36–37) kujutati USA-t kui kahepalgelist ja agressiivset riiki, kes tituleerib ennast kui demokraatlike vabadusi austava riigina, kuid samal ajal oma isiklike eesmärkide ja kasu saamise nimel tekitab konflikte

võõral maal. Kui keegi USA kaartide järgi ei mängi, siis kuulutatakse ta selle teksti järgi vaenlaseks rahvusvahelisel tasandil. Selles tekstis viidati ka vandenõuteooriale, et USA oli tegelikult 9/11 rünnaku taga.

Kolmandat narratiivi „**ebaõigluse narratiivid**“ esines kokku kahel tekstil. Selliste narratiivide kohaselt viib lääs ellu poliitikat, eesmärgiga moslemite allutamiseks ja nõrgestamiseks.

Tekstis nr 3 (käesolev töö lk 37) rõhutati, et lääneriike ei saa usaldada, sest nad ei pea kinni kokkulepetest ning moslemimaad on sunnitud võõrvõimu ehk lääneriikide kontrolli alla. Parema kontrolli saavutamiseks jaotati need maad eraldi riikideks, mis tekitavad senini konflikte. **Tekstis nr 5** (käesolev töö lk 39–40) rõhutati, kuidas ajaloo vältel pole moslemimaad saanud tunda vabadust lääneriikide survestamise ja välispoliitika tõttu. Paljudes moslemiriikides pole kolonisatsioon tekstide kohaselt veel isegi lõppenud, sest ollakse teatud määral veel välisjõudude kontrolli all.

Neljandat narratiivi „**kaasamise narratiivid**“ tuvastati ühel tekstil. Selliste narratiividega rõhutatakse moslemite ühtsust.

Tekstis nr 15 (käesolev töö lk 48) rõhutati, et islam, usk Allahisse ja palverännaku rituaalid toovad kõik moslemid kokku ning see tuletab neile meelde, kuidas nad kõik on ühed vennad ja üheskoos ollakse tugevam.

Viienda narratiiviga „**erilisuse narratiiv**“ tuvastati seos kahel tekstil. Magistritöö autor nimetab seda seoseks seepärast, kuna ISIS oma propagandas vihjas erilisele selles võtmes, et moslemid, kes rühmitust toetavad, on erilised ning paremad kui inimesed läänest (käesolev töö lk 25). Kuid tekstides varjatud eeldusena tuvastati, kuidas moslemid peavad ennast paremaks lääneinimestest ning nad ei soovi segada oma tavadesse läänelikku elustiili.

Tekstis nr 15 (käesolev töö lk 48) rõhutati, kuidas USA-s ei aktsepteeritaks inimest, kui ta erineks ühiskonnast (näiteks musta ja valge rassi vastuseis), kuid moslemid aktsepteerivad kõiki, olenemata nahavärvist. **Tekstis nr 18** (käesolev töö lk 51) toodi välja, kuidas mosleminaised suudavad üle olla enda

ohvriseisundist ning samal ajal kaasa tunda lääne naistele. Mosleminaised ja nende identiteet on paremad kui läänenaistel. Teisisõnu, peavad ennast paremaks kui inimesed läänes.

Kuuenda narratiiviga „**ristisõdijate narratiivid**“ tuvastati seos ühel tekstil. Magistritöö autor nimetab seda seoseks seepärast, kuna ISIS selle narratiivi üritas kujutada sõda islami ja teiste religioonide vahel ning süüdistas araabia riike ISIS-e mitte toetamises ja islami realiseerimata jätmises. Magistritöö autor kasutas töös narratiivi teist poolt, mis rõhutab moslemite diskrimineerimisele läänes, mille on põhjendanud sügavalt juurdunud viha islami vastu (meie vs nemad vastuseis). (käesolev töö lk 26–27)

Tekstis nr 16 (käesolev töö lk 49–50) rõhutati diskrimineerivat fakti, et kui teistest (v.a moslemite) vähemusrühmadest levitatakse avalikus ruumis negatiivse sisuga lugusid, siis see on ühiskonna poolt mitteaktsepteeritud ja lubamatu käitumine, kuid moslemitest negatiivse kuvandi loomine on kui üks ühiskonna osa ja seda peetakse normaalseks. Lisaks pandi süüd moslemitele, et nad pole ühiskonda lõiminud ning seega on nad ohuks riiklikule ja poliitilisele korrale, sh demokraatiale, vähese ustavuse tõttu.

Analüüsitud kahekümnest tekstist **kaheksal tekstil** ei tuvastatud ühtegi islamiäärmuslikku narratiivi. Küll aga tasuks eraldi välja tuua kaks teksti (tekst nr 19 ja tekst nr 20), milles ei esinenud küll islamiäärmuslikke narratiive, kuid tuvastati siiskiäärmuslikke ilminguid seoses naiste olukorraga moslemikogukondades.

Tekstis nr 19 (käesolev töö lk 52–54) toodi välja, kuidas mehed vägivaldsevad naiste kallal, sest nad tahavad neid muuta enda jaoks meelepärasemaks ja islami tavade vastu. Kasutatakse islamiõpetusi enda huvides ära ehk enda usus harimatu moslem tõlgendab islamiõpetusi vastavalt oma hetkevajadustele ning õigustavad sellega oma vägivaldset käitumist naiste suhtes. Rõhutati veel fakti, et abielu päästmise nimel on mehel õigus naist lüüa, kuid mitte nii, et sellest arm jääks. Moslemikogukonnas väärkoheldud naised ei pruugi saada abi, kuna naiste heaolust ja turvalisusest seatakse olulisemaks perekonna au ning naisi

süüdistatakse selles, et nad ise provotseerisid enda peksasaamise. Naised peavad käituma kodus vastavalt oma mehe nõuetele, et mitte peksa saada. **Tekstis nr 20** (käesolev töö lk 54–55) toodi välja, et kodus on mees autoriteet ning naine peab seda austama. Kui naine mehe arvates rikub korda või eksib millegi vastu, siis on mehel õigus naist karistada ning õigus karistada naist õrna löömisega tõsisemate probleemide puhul. Moslemist mehed õigustavad seda tegu õpetusega koraanist.

Kategooriasse 1 „**islam, džihad ja terrorism**“ kuulusid tekstid nr 1–7 (vt. Tabel 1). Selles kategoorias olevates tekstides tuvastati islamiäärmuslikke narratiive kõige rohkem. Ainult **tekstis nr 4** ei tuvastatud ühtegi islamiäärmuslikku narratiivi. Selles kategoorias tuvastati kolm erinevat islamiäärmuslikku narratiivi – ohvri, silmakirjalikkuse ja ebaõigluse narratiivid.

Kategooriasse 2 „**moslemite käitumisõpetus ja inimõigused**“ kuulusid tekstid nr 8–14 (vt. Tabel 1). Selles kategoorias tuvastati islamiäärmuslikke narratiive kõige vähem. Ainult **tekstides nr 9 ja nr 14** tuvastati ühte islamiäärmuslikku narratiivi – ohvri narratiivi.

Kategooriasse 3 „**teiste rasside ja naiste kohtlemine**“ kuulusid tekstid nr 15–20 (vt. Tabel 1). Selles kategoorias tuvastati islamiäärmuslikke narratiive **neljas tekstis** (nr 15, 16, 17, 18). Selles kategoorias tuvastati neli erinevat islamiäärmuslikku narratiivi – kaasamise, erilisuse, ohvri ja ristisõdijate narratiivid.

Magistritöös kasutati uurimisstrateegiana Faircloughi (1989, pp. 17–47) kriitilist diskursusanalüüsi, mis koosnes kolmest tasandist – tekstide analüüsimisest, ühiskondlike praktikate (ehk vaadates moslemite olukorda Eesti ühiskonna kontekstis) ning diskursiivsete praktikate ehk tekstilooime analüüsimisest. Analüüsid kolme tasandit, siis moslemid tunnevad ennast Eesti ühiskonnas olevat allasurutud osana ühiskonnast, kes ei julge vabalt praktiseerida enda usku ning samas peavad taluma seda, kuidas nende usku mõnitatakse ja pannakse külge islamiäärmusluse silt. Seetõttu tunnevad Eesti moslemid, et nad peavad publikule asja seletama ning seetõttu on loodud ka islam.pri.ee leht, mida haldavad islami usku pööranud inimesed. Seda toetab ka uuringu tulemus, kust jõuti tulemusele, et

ohvri narratiive esines analüüsitud tekstides tunduvalt rohkem, kui teisi islamiäärmuslikke narratiive. Kui otsiti vastust esimesele uurimisküsimusele, siis jõuti järeldusele, et üritati islamit propageerida igati heas valguses; näidata, kuidas moslemid mõistavad hukka islamiäärmuslaste jubedad teod ning kuidas õige moslemina tuleks käituda. Sellest tulenevalt tehakse **ettepanek** Haridus- ja Teadusministeeriumile, Kultuuriministeeriumile:

- tuua islami konteksti rohkem ühiskonda ning harida ühiskonda usuteemalistel küsimustel, seeläbi vähendades Eesti ühiskonna ja moslemikogukonna vahelisi lõhesid, mis muidu võivad tingida konflikte.

Ettepanek Kaitsepolitseiametile, Politsei- ja Piirivalveametile:

- kuigi on oluline kuulda Eesti moslemite muresid ja tunnistada nende sõnavabadust, tuleks teadvustada veebilehel olevaid islamiäärmuslikke narratiive ning jälgida, et nende narratiivide osakaal seal ei suureneks.

Magistritöö piiratud mahu tõttu ei jõutud analüüsida tervet islam.pri.ee veebilehel levitatavat sisu ning seetõttu valimisse võeti tekstid, mis sisaldasid džihaadi, terrorismi, käitumisõpetusi, inimõigusi ja naiste kohtlemist. Sellest tulenevalt teeb autor **ettepaneku** edasiseks uurimiseks:

- analüüsida, millise sisuga tekste veel levitatakse islam.pri.ee lehel ning kas neis on võimalik ka tuvastada islamiäärmuslikke narratiive. Lisaks on moslemikogukonnal ka oma Facebooki leht (leitav siit: <https://www.facebook.com/islamprieee>), mida saaks samamoodi analüüsida.

KOKKUVÕTE

Magistritöös otsiti vastust **uurimisprobleemile**, mis sõnastati küsimusena: „Millised islamiäärmusliku propaganda narratiivid esinevad islam.pri.ee veebimaterjalides?“ Magistritöö **aktuaalsus** tuleneb sellest, et järjest suurenev moslemikogukond Eestis võib suurendada julgeolekuhte ühiskonnas. Seda just riiki (eriti riskiriikidest) sisserännanud inimeste näol, kellel on erinevad tavad ja kombed võrreldes Eesti ühiskonnaga, mis teeb nende lõimimise ühiskonda keeruliseks. Sellest tuleneb vajadus uurida Eesti kontekstis levitatavat islamiteemalist sisu. Islamiteemaliste tekstide uurimist islam.pri.ee veebikeskkonnas tuvastamaks islamiäärmuslikke narratiive magistritöö autorile teadaolevat uuritud ei ole, seega on käsitletud teema **uudne**.

Magistritöö **eesmärgiks** oli välja selgitada islam.pri.ee keskkonnas tekstide analüüsimise tulemusel esinevad islamiäärmusliku propaganda ilmingud ja narratiivid ning nende narratiivide võimalik seos islamiäärmuslike narratiividega. Eesmärgi saavutamiseks oli magistritöös püstitatud kolm **uurimisülesannet**:

- Piiritleda teoreetilise kirjanduse ja avalike allikate baasil islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide mõistete sisu ning islamiäärmusliku propaganda iseloomulikud jooned ja islamiäärmuslikud narratiivid.
- Analüüsida islam.pri.ee keskkonnas levitatavat sisu.
- Sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning teha järeldusi, milliseid narratiive esines eestikeelsetes islamiteemalistes materjalides ning kas neis esines islamiäärmusliku propaganda narratiivide ilminguid.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis anti töö teoreetiline taust ning selles peatükis täideti magistritöös püstitatud esimene uurimisülesanne. See peatükk oli omakorda jagatud kaheks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis analüüsiti islamiäärmusluse, propaganda ja narratiivide mõisteid. Islamiäärmuslusel ei ole ühtset definitsiooni. Teoreetilise kirjanduse baasil on islamiäärmuslusel kaks vormi – vägivaldne islamiäärmuslus ja mittevägivaldne islamiäärmuslus. Vägivaldse islamiäärmuslusega on seotud termin nagu salafistlik

džihadsim ning sellist laadi islamiäärmuslaste poolt pannakse toime suuri kuritegusid. Mittevägivaldse islamiäärmusluse kontekstis levitatakse veebis sisu, mis ei ühti ühiskonna normidega (nt äärmuslike ilmingutega sisu levitamine).

Islamiäärmuslik propaganda on väga nüansirikas ning kasutab tihti palju pildi- ja videokompositsioone, mis propageerivad üldjuhul vägivalda. Nende propaganda on strateegiline ja eesmärgile koordineeritud ning nad rõhuvad publiku psühholoogilisele manipuleerimisele. Narratiivide mõistet ei saa defineerida ühtselt, sest sellel mõistel on erinevaid kasutamisi. Näiteks ühe viisina kasutatakse narratiive loo sünonüümna ehk igapäevael on oma kindel lugu, mida ta edasi annab. Magistritöös kasutati sellist narratiivide käsitlust, mis aitab edasi anda mõtet, kuidas keegi mõtestab enda kohta ühiskonnas.

Töö teoreetilise tausta teise alapeatüki raames kirjeldati islamiäärmuslike narratiivide tunnuseid ning toodi välja islamiäärmuslikud narratiivid RAN raportite ning teadusuuringute põhjal, mida kasutati töö empiirilises peatükis tekstide analüüsimisel.

Magistritöö teises ehk empiirilise uuringu peatükis leiti vastused magistritöö uurimisprobleemi lahendamiseks kahele püstitatud uurimisküsimusele:

- Millised islamiäärmusliku propaganda ilmingud esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitavas sisus?
- Millised narratiivid esinevad islam.pri.ee keskkonnas levitavas sisus ning kas neis esineb islamiäärmusliku propaganda narratiivide ilminguid?

Selles peatükis täideti kaks viimast magistritöös püstitatud uurimisülessannet. Uurimisstrateegiaks valiti Faircloughi kriitiline diskursusanalüüs, mis koosnes kolmest tassandist – teksti analüüsist, ühiskondlike praktikate ja diskursiivsete praktikate ehk tekstiloome analüüsist. Tekstianalüüsi tasandil kasutati Faircloughi eelduste analüüsi, tuvastamaks islamiäärmuslike narratiive. Eesmärgipärasesse valimisse kuulusid 20 teksti, mis sisaldasid džihaadi, terrorismi, käitumisõpetusi, inimõigusi ja naiste kohtlemise käsitlust. Sellest tulenevalt olid tekstid jaotatud kolme peamisesse kategooriasse: islam, džihaad ja terrorism; moslemite käitumisõpetus ja inimõigused; teiste rasside ja naiste kohtlemine.

Teoreetiliste käsitluste ning empiirilise uuringu raames tehtud tekstide kriitilise diskursusanalüüsi tulemusel jõudis magistritöö autor alljärgnevate peamiste järeldusteni:

- analüüsitud kahekümnest tekstist kaheteistkümmel tekstil tuvastati vähemalt üks islamiäärmuslik narratiiv (ohvri, silmakirjalikkuse, ebaõigluse, kaasamise, erilisuse ja ristsõdijate narratiivid) ning kõige rohkem tuvastati ohvri narratiivi.
- kaheksal tekstil ei tuvastatud ühtegi islamiäärmuslikku narratiivi, küll aga neist kahel tekstil esines magistritöö autori hinnangul äärmuslikke ilminguid naiste kohtlemiste kohta moslemikogukonnas (nt on lubatud naist peksta)
- kategoorias 1 „islam, džihaad ja terrorism“ olevates tekstides esines kõige rohkem islamiäärmuslikke narratiive ning kõige vähem kategoorias 2 „moslemite käitumisõpetus ja inimõigused“.
- analüüsitud tekstides tuvastati seosed nelja islamiäärmusliku propaganda ilminguga (rühma kriisid on tingitud pahatahtlikest teistest; islam on täiuslik, ajatu ja kõikehõlmav teejuht; kuidas käituda hea moslemina; lugude kasutamine, et rõhuda publiku tunnetele).
- islamiäärmuslik propaganda on üldiselt jõhkra sisuga ning õhutab vägivallale, kuid magistritöö autor leidis, et tekstide eesmärgiks oli propageerida islamiusu rahulikkust, õige moslemina korralikku käitumist ning rõhutada seda, kuidas ühiskond käitub moslemitega valesti ning suhtub neisse vaenulikult.

Faircloughi kriitilise diskursusanalüüsi tulemusena tegi magistritöö autor kolm ettepanekut:

- tuua islami konteksti rohkem ühiskonda ning harida ühiskonda usuteemalistel küsimustel, seeläbi vähendades Eesti ühiskonna ja moslemikogukonna vahelisi lõhesid, mis muidu võivad tingida konflikte.

- kuigi on oluline kuulda Eesti moslemite muresid ja tunnistada nende sõnavabadust, tuleks teadvustada veebilehel olevaid islamiäärmuslikke narratiive ning jälgida, et nende narratiivide osakaal seal ei suureneks
- analüüsida, millise sisuga tekste veel levitatakse islam.pri.ee lehel ning kas neis on võimalik ka tuvastada islamiäärmuslikke narratiive. Lisaks on moslemikogukonnal ka oma Facebooki leht (leitav siit: <https://www.facebook.com/islamprieee>), mida saaks samamoodi analüüsida.

SUMMARY

Master's thesis title is „*Analysis of Islamic extremist narratives in islam.pri.ee materials*“. In the thesis, the research problem was formulated as follows: “Which Islamic extremist propaganda narratives appear in the materials of islam.pri.ee website?” To answer the research problem, the author of the master's thesis formulated two research questions:

1. What manifestations of Islamic extremist propaganda are present in the content distributed in the islam.pri.ee environment?
2. What narratives are present in the content distributed in the islam.pri.ee environment, and do they contain manifestations of Islamic extremist propaganda narratives?

The aim of this master's thesis was to apply text analysis and detect narratives as well as manifestations of Islamic extremist propaganda in the materials of islam.pri.ee, with establishing possible connection between the detected narratives and Islamic extremist narratives.

The qualitative research strategy was Fairclough's three-dimensional critical discourse analysis which consisted of text analysis and the analysis of social and discourse practises. At the level of textual analysis, Fairclough's assumptions analysis was used to identify Islamic extremist narratives.

The master's thesis consists of two main chapters. The first chapter aims to give an analytical overview of definitions of Islamic extremism, propaganda, and narratives, including giving an overview of narratives used in Islamic extremism context. The second chapter gives an overview of methodology used in the thesis and in this chapter, a critical discourse analysis of the texts takes is conducted to identify Islamic extremist narratives.

Results of the study showed that:

- of the twenty texts analysed, twelve texts identified at least one Islamic extremist narrative (narratives of victimhood, hypocrisy, injustice, inclusion, specialness, and crusaders), and the most frequently encountered was the narrative of victimhood;
- eight texts did not manifest any Islamic extremist narratives, but two of them contained, according to the author of the thesis, extreme manifestations of the treatment of women in the Muslim community;
- texts in category 1 “Islam, jihad and terrorism” contained the highest number of Islamic extremist narratives and the lowest number of Islamic extremist narratives were found in category 2 “Muslim ethics and human rights”;
- in the analysed texts, connections were identified with four manifestations of Islamic extremist propaganda (group crises are caused by malicious Others; Islam is a perfect, timeless and all-encompassing guide; how to behave as a good Muslim; using stories to influence the audience’s feelings);
- Islamic extremist propaganda generally has a brutal content and incites violence, but the author of the thesis found that the purpose of the texts was to promote the peacefulness of Islam, how to behave as a proper Muslim as well as promote aspects of how society maltreats with them and shows hostility towards them.

Author of this master’s thesis made three proposals for improvement:

- introduce Estonian society to the context of Islam and to educate the society on religious issues, thus reducing the gaps between Estonian society and the Muslim community, which could otherwise lead to conflicts;
- although it is important to hear the concerns of Estonian Muslims and recognize their freedom of speech, one should still be aware of the Islamic extremist narratives on their website and ensure that the proportion of these narratives does not increase;

- to analyse what kind of content texts is being distributed on the islam.pri.ee webpage apart from the text analysed in this thesis and whether it is possible to identify Islamic extremist narratives in them. In addition, the Muslim community also has its own Facebook page (it can be found here: <https://www.facebook.com/islamprieee>) that can be similarly analysed.

KASUTATUD ALLIKAD

Badar, M.E., 2016. The Road to Genocide: The Propaganda Machine of the Self-declared Islamic State (IS). *International Criminal Law Review*, 16(3), pp. 361–411.

Baugut, P. & Neumann, K., 2020. Online news media and propaganda influence on radicalized individuals: Findings from interviews with Islamist prisoners and former Islamists. *New Media & Society*, 22(8), pp. 1437–1461.

Brzuskiewicz, S., 2018. Radicalisation in Europe after the fall of Islamic State: Trends and risks. *European View*, 17(2), pp. 145–154.

Calleja, L., 2021. Transnational Terrorism: A Threat to Global Security. *Janus.Net: e-Journal of International Relations*, 12(1), pp. 1–12.

Conway, M., 2006. Terrorism and the Internet: New Media—New Threat? *Parliamentary Affairs*, 56(2), pp. 283–298.

Erelt, T., Leemets, T., Mäearu, S. & Raadik, M., 2018. Päring. Rmt: *Eesti õigekeelsussõnaraamat*. [Võrgumaterjal] Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Leitav: <https://keelevveeb.ee/> [Kasutatud 06.01.2024].

Europol, 2020. *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2020*. Haag: Europol.

Europol, 2022. *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2022*. Haag: Europol.

E-Äriregister. *Mittetulundusühing Kultuurikeskus Iqra (80351110)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ariregister.rik.ee/est/company/80351110> [Kasutatud 04.04.2024].

Fairclough, N., 1989. *Language and power*. New York: Longman Inc.

Fairclough, N., 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London:

Frazer, R., 2023. Marketing Against Extremism: Identifying and Responding to Moral Disengagement Cues in Islamic State Terrorist Propaganda. *Journal of Public Policy & Marketing*, 42(1), pp. 36–55.

Gerges, F.A., 2016. *ISIS: A History*. Princeton University Press.

Haridus- ja Teadusministeerium, 2024. *Õppekavad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://hm.ee/oppekavad> [Kasutatud 25.03.2024].

Hollewell, G. F. & Longpré, N., 2021. Radicalization in the Social Media Era: Understanding the Relationship between Self-Radicalization and the Internet. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(4).

Hommik-Mrabte, K., 2024. *Terrorism – poliitika, kombestiku või usu viga?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=765> [Kasutatud 16.03.2024].

Hommik-Mrabte, K., Siplane, N. & Hunt, A., 2006. Kontakt ja tagasiside. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://web.archive.org/web/20061016092206/http://www.islam.pri.ee/kontakt.php> [Kasutatud 18.05.2024].

Huang, H. & Cruz, N., 2022. Propaganda, Presumed Influence, and Collective Protest. *Political Behavior*, 44(4), pp. 1789–1812.

Ingram, H.J., 2016. An analysis of Islamic State's Dabiq magazine. *Australian Journal of Political Science*, 51(3), pp. 458–477.

Ingram, H.J., 2017. An Analysis of Inspire and Dabiq : Lessons from AQAP and Islamic State's Propaganda War. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(5), pp. 357–375.

Institute for Economics & Peace, 2023. *Global Terrorism Index*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index/#/> [Kasutatud 07.05.2024].

Issaev, L.M. & Shishkina, A.R., 2019. The Global Terrorism Narratives: Typology of the Islamic State's Media Propaganda. *Journal of Globalization Studies*, 10(2), pp. 113–125.

Kaiser M., 2018. Monitoring “Inspiration”: First Amendment Limitations on Surveilling Individuals Who View Terrorist Propaganda. *Stanford Law & Policy Review*, 29(2), pp. 267–289.

Kaitsepolitsei, 2021. *Kaitsepolitsei aastaraamat 2020-2021*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Kaitsepolitsei, 2023. *Kaitsepolitsei aastaraamat 2022-2023*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Keränen-Pantsu, R. and Rissanen, I., 2018. What kind of tensions are involved in the pedagogical use of religious narratives? Perspectives from Finnish Evangelic Lutheran and Islamic religious education, *Journal of Beliefs & Values*, 39(2), pp. 157-168.

Kirk, M., Morgan, R., Tonkin, E., McDonald, K. & Skirton, H., 2012. An objective approach to evaluating an internet-delivered genetics education resource developed for nurses: using Google Analytics™ to monitor global visitor engagement. *Journal of Research in Nursing*, 17(6), pp. 557–579.

Klausen, J., 2015. Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(1), pp. 1-22.

Knight, S., Keatley, D. and Woodward, K., 2022. Comparing the Different Behavioral Outcomes of Extremism: A Comparison of Violent and Non-Violent Extremists, Acting Alone or as Part of a Group, *Studies in Conflict & Terrorism*, 45(8), pp. 682–703.

Kruglova, A., 2021. I Will Tell You a Story about Jihad: ISIS's Propaganda and Narrative Advertising. *Studies in Conflict & Terrorism*, 44(2), pp. 115–137.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

- Lakomy, M., 2019. Let's Play a Video Game: Jihadi Propaganda in the World of Electronic Entertainment. *Studies in Conflict & Terrorism*, 42(4), pp. 383–406.
- Laskin, A. V., 2019. Defining propaganda: A psychoanalytic perspective. *Communication and the Public*, 4(4), 305-314.
- Lepa, E., 2019. *Eesti islamikogukonna dünaamika pärast taasiseseisvumist. Doktoritöö*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Luuk, A., 2017. *Iseradikaliseerumine internetipõhise mõjutustegevuse kaudu. Magistritöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Machin D. & Mayer A., 2012. *How To Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*. SAGE.
- Mahood, S. & Rane, H., 2017. Islamist narratives in ISIS recruitment propaganda, *The Journal of International Communication*, 23(1), pp. 15-35.
- McGregor, S.L.T., 2004. *Critical discourse analysis: A primer*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://publications.kon.org/archives/forum/15-1/mcgregorcd.html> [Kasutatud: 14.01.2022].
- Milton, D., 2020. Fatal attraction: explaining variation in the attractiveness of Islamic State propaganda. *Conflict Management and Peace Science*, 37(4), pp. 430–450.
- Milton, D., 2022. Truth and lies in the Caliphate: The use of deception in Islamic State propaganda. *Media, War & Conflict*, 15(2), pp. 221–237
- Murthy, D., 2021. Evaluating Platform Accountability: Terrorist Content on YouTube. *American Behavioral Scientist*, 65(6), pp. 800–824.
- O'Shaughnessy, N., 2012. The death and life of propaganda. *Journal of Public Affairs (14723891)*, 12(1), pp. 29–38.
- O'Mahony, G. & Fair, J. E., 2012. From lords of war to leaders in society: How former Liberian warlords have used 'old' and 'new' media to self-reframe. *Media, War & Conflict*, 5(1), pp. 37–50.

Politsei-ja Piirivalveamet. *Elamislubade taotlused*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/politseitoeoega-seotud-avaandmed/elamislubade-taotlused> [Kasutatud 30.12.2023].

Radicalisation Awareness Network, 2019a. *Current and future narratives and strategies of farright and islamist extremism*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=2019-05/ran_pol-cn_most_often_used_narratives_stockholm_05042019_en.pdf [Kasutatud 15.03.2024].

Radicalisation Awareness Network, 2019b. *A Practical Introduction to Islamic Extremism*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-01/ran_factbook_islamist_extremism_december_2019_en.pdf [Kasutatud 15.03.2024].

Raidla-Puhm, K., 2017. *Islamiradikalismi ohtude ennetamise meetmed Eestis*. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Raudsepp, D., 2020. *Radikaliseerumise ja vägivaldse ekstremismi riskinäitajad riskihindamisvahendi komponentidena*. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Reed A. & Dowling J., 2018. The role of historical narratives in extremist propaganda. *Defence Strategic Communications*, 4, pp.79-104.

Rieger, D., Frischlich, L. & Bente, G., 2020. Dealing with the dark side: The effects of right-wing extremist and Islamist extremist propaganda from a social identity perspective. *Media, War & Conflict*, 13(3), pp. 280–299.

Riessman, C. K., & Quinney, L., 2005. Narrative in Social Work: A Critical Review. *Qualitative Social Work*, 4(4), pp. 391-412.

Robinson, M.D. & Dauber, C.E., 2019. Grading the Quality of ISIS Videos: A Metric for Assessing the Technical Sophistication of Digital Video Propaganda. *Studies in Conflict & Terrorism*, 42(1/2), pp. 70–87.

Rostan, P. & Rostan, A., 2019. When will European Muslim population be majority and in which country? *PSU Research Review*, 3(2), pp. 123-144. Routledge.

Rusu, M.-L. & Herman, R., 2018. The Implications of Propaganda as a Social Influence Strategy. *Buletin Stiintific*, 23(2), pp. 118–125.

Sanz, A.T., Rivas Otero, J.M. & Pérez, A.O., 2018. Populism and hegemony in Islamic State: The building of the caliphal State in the propagandistic Dabiq magazine. *Communication & Society*, 31(2), pp. 155–175.

Selg, P. & Ruutsoo, R., 2014. Teleological historical narrative as a strategy for constructing political antagonism: The example of the narrative of Estonia's regaining of independence. *Semiotica*, 2014 (202), pp. 365-393.

Siseministeerium, 2021. Siseturvalisuse arengukava 2020-2030. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/et/STAK2030> [Kasutatud: 24.10.2021].

Similarweb, 2024a. *Islam.pri.ee overview of period December 2023–February 2024*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://pro.similarweb.com/#/digitalsuite/websiteanalysis/overview/website-performance/*999/3m?webSource=Total&key=islam.pri.ee [Kasutatud 02.04.2024].

Similarweb, 2024b. *Bounce rate*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://support.similarweb.com/hc/en-us/articles/115000501625-Bounce-Rate> [Kasutatud 02.04.2024].

Slachmuisjlder, L., 2017. *Transforming Violent Extremism: A Peacebuilder's Guide*. 1st ed. Washington DC. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://documents.sfcg.org/wp-content/uploads/2017/04/Transforming-Violent-Extremism-V2-August-2017.pdf> [Kasutatud 06.01.2024].

Statistikaamet, 2021. *Rahva ja eluruumide loendus*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus_rel2021_rahvastiku-

[demograafilised-ja-etno-kultuurilised-naitajad_usk/RL21454](#) [Kasutatud 27.12.2023].

Statistikaamet, 2022. *Rahvaloendus. Usku omaks pidavate inimeste osakaal püsib muutumatuna, õigeusk on jätkuvalt levinuim.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-usku-omaks-pidavate-inimeste-osakaal-pusib-muutumatuna-oigeusk-jatkuvalt-levinuim> [Kasutatud 05.04.2024].

Stephens, C. & Breheny, M., 2013. Narrative Analysis in Psychological Research: An Integrated Approach to Interpreting Stories, *Qualitative Research in Psychology*, 10(1), pp. 14–27.

Strnad, V. & Hynek, N., 2020. ISIS's hybrid identity: a triangulated analysis of the Dabiq narrative. *Defence Studies*, 20(1), pp. 82–100.

Sunde, H. M., Ilan, J. and Sandberg, S., 2021. A cultural criminology of “new” jihad: Insights from propaganda magazines. *Crime, Media, Culture*, 17(2), pp. 271–287.

Tammekun, K., 2018. *Radikaliseerumise juurpõhjused Eesti moslemite lõimumise kontekstis. Magistritöö.* Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Tellez, J. & Roberts, J., 2019. The Rise of the Islamic State and Changing Patterns of Cooperation in the Middle East. *International Interactions*, 45(3), pp. 560–575.

Toguslu, E., 2019. Caliphate, Hijrah and Martyrdom as Performative Narrative in ISIS Dabiq Magazine. *Politics, Religion & Ideology*, 20(1), pp. 94–120.

Wagemakers, J. toim., 2016. Salafism. *Oxford Research Encyclopedia of Religion.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://oxfordre.com/religion/display/10.1093/acrefore/9780199340378.001.0001/acrefore-9780199340378-e-255> [Kasutatud 20.01.2024].

Venkatraman, A., 2007. Religious Basis for Islamic Terrorism: The Quran and Its Interpretations. *Studies in Conflict & Terrorism*, 30(3), pp. 229–248.

Walton, D., 1997. What is propaganda, and what exactly is wrong with it. *Public Affairs Quarterly*, 11(4), pp.383-413.

Wertsch, J.V., 2008. Collective Memory and Narrative Templates. *Social Research*, 75(1), pp. 133–156.

Wiktorowicz, Q., 2005. A Genealogy of Radical Islam. *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(2), pp. 75-97.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Anon., 2024a. *Kontakt*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=375> [Kasutatud 30.12.2023]

Anon., 2024b. *Islam Eestis ja mujal*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=878> [Kasutatud 15.03.2024].

Anon., 2024c. *Islam ja terrorism*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=763> [Kasutatud 15.03.2024].

Anon., 2024d. *Mida ütleb islam terrorismi kohta?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=767> [Kasutatud 17.03.2024].

Anon., 2024e. *9/11 – kes on terrorist?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=769> [Kasutatud 18.03.2024].

Anon., 2024f. *Mis on džihaad?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1749> [19.03.2024].

Anon., 2024g. *Meeste arvamus džihaadist*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1751> [Kasutatud 21.03.2024].

Anon., 2024h. *Inimõigustest islamis*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=771> [Kasutatud 21.03.2024].

Anon., 2024i. *Moslemite käitumisõpetus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1730> [Kasutatud 21.03.2024].

- Anon., 2024j. *Head kodukombed meestele.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1732> [Kasutatud 21.03.2024].
- Anon., 2024k. *Sunna ja noored moslemid.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1736> [Kasutatud 21.03.2024].
- Anon., 2024l. *Vanemate kohtlemine.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1739> [Kasutatud 22.03.2024].
- Anon., 2024m. *Viisakus islamis.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1743> [Kasutatud 24.03.2024].
- Anon., 2024n. *Viha talitsemine.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1669> [Kasutatud 22.03.2024].
- Anon., 2024o. *Palverännak.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=2255> [Kasutatud 22.03.2024].
- Anon., 2024p. *Islamofobia.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=2258> [Kasutatud 22.03.2024].
- Anon., 2024q. *Mõtteid rassismist ja diskrimineerimisest.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=2264> [Kasutatud 22.03.2024].
- Anon., 2024r. *Naised islamis.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=776> [Kasutatud 22.03.2024].
- Anon., 2024s. *Naiste väärkohtlemine.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1891> [Kasutatud 24.03.2024].
- Anon., 2024t. *Kas islam lubab naisi peksta?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=812> [Kasutatud 24.03.2024].